

НИКОЛА ВАПЦАРОВ
ВЪЛНАТА, КОЯТО БУЧИ

chitanka.info

ДЕЙСТВУЮЩИ ЛИЦА

Борис Попов — 55 г. — директор на кожарска фабрика

Елена — 48 г. — негова жена

Лилия — 20 г. — тяхна дъщеря

Андрей — 28 г. — техен син

Инж. Романов — 50 г. — заведующ техническата служба във
фабриката

Председател на упр. съвет — 53 г.

Жорж — 21 г. — негов син

Мира — 25 г. — учителка по пиано

Сираков

Боев — механик във фабриката

Един файтонджия

Слугиня у Попови

Лекар — 30 г.

Работници

Забележка: Някои лица, които вземат участие в пиесата, не се явяват на сцената, могат да бъдат представени от по-горните артисти, свободни в дадения момент.

ДЕЙСТВИЕ ПЪРВО

Голяма стая в къщата на Попови. В средата маса с албуми и вази. Във всеки ъгъл — високи масички и върху тях статуи от различни големини. Стените са украсени с много картини, подредени с вкус. Мебели богати и нови. Вляво на сцената — врата. В дъното — широка двукрила врата. Тя е отворена и през нея се вижда веранда. Встрани — отляво — статуя, изобразяваща старец с приведена глава, превит, смазан, той носи на гърба си тежко бреме. Вдясно — картина, която представлява бурно море. Още по-встрани — големи прозорци, чиито пердета са вдигнати. През тях се вижда градина с цъфнали дървета. На около триста метра — висок бетонен фабричен комин. В стаята е светло пролетно утро. На сцената е Лилия, облечена в бяла рокля. Тя е измокрена от утринната роса до глезените и унесено подрежда цветя. Веднага след вдигането на завесата влиза Елена Попова в утринна рокля, малко неподходяща за годините ѝ.

Елена. Лили, тука ли си?

Лилия. Да, майко.

Елена. Андрей още ли не е станал?

Лилия. Още е рано.

Елена. Някакъв файтонджия го търси.

Лилия. Файтонджия ли? Защо пък файтонджия?

Елена. Не зная. Дошъл бил още преди един час.

Лилия. Интересно. *(Подрежда бели цветя, които е оставила за себе си.)*

Елена *(вижда измокрените крака на Лилия).* Ах, боже мой, какво е това, Лили? Защо все искаш да ме сърдиш?

Лилия. О, майко, аз днес съм настроена като пролетна чучулига. Искам да хвъркна горе във висините и... да пея... да пея. А ти какво мислиш, искам да те сърдя ли? Защо? Защо се сърдиш, майко? Нима това светло небе не те кара п тебе да пееш? И после... другото... Нима именно днес ти можеш да се сърдиш? Нали той е тука, той — блудния син, твоя син, майко!

Елена. Виждаш ли, ти спекулираш н, значи, не си глупава, за да не можеш да ме разбереш. Краката ти са само вода.

Лилия *(смее се).* С какво искам да спекулирам?

Елена. С това, че Андрей е тука. С това, че днес в нашия дом е празник.

Лилия. Но, майчице, и аз искам да участвувам в този празник, нали съм негова сестра? Виж колко много, колко хубави цветя... „бели като душата на дете“. Помниш ли, преди да замине, много по-преди, той така казваше.

Елена. Да, да... той така казваше. Някога — по-преди... може би под влияние на романите, може би...

Лилия. Ти мислиш, че под влияние на романите? Така ли мислиш? Не, не може да бъде! Още тогава той беше самобитен, някак си не като другите. Аз бях малка, не разбирах нищо от неговите лудории, но после, сега, като че ли мотивирам всяка негова постъпка, как да кажа... като един вътрешен бунт... като непримирирост... (*Преставя да реди цветята*). Ами те (*сочи към статуите*), и те ли са от романите? Нали когато идва у нас онзи, скулптора, помниш ли колко учудено клатеше глава: „Ай-ай, какъв усет към красота... но няма система“ ...

Елена. И сякаш оттогава баща ти почна да гледа на Андрей не с предишната заклетост. В сърцето му внезапно отека и гордост. Той дори търсеше мотиви да смекчи онова, което извърши Андрей.

Лилия. И той нали вече му е простил, майко?

Елена. Мисля — да. Мисля, че съвсем му е простил. Осем години изминаха оттогава... Осем години...

Лилия. Осем години... А помниш ли, вие никога не говорехте за него. Като че ли беше умрял... Толкова ли е голям грехът му? Наистина, мъртъв ли беше за вас — за тебе, за татко? И после, след амнистията, вие не го потърсихте. Сякаш не му давахте в душите си амнистия.

Елена. Онова, което направи Андрей, не е нещо, което може да се прости. И ти не знаеш момента. Напразно обвиняваш. Баща ти беше уволнен от параходната компания и ние цяла година се суетихме без работа. Лишавахме се от най-необходимото. Всичките ни накити — старинните накити, оставени от баща ми — отидоха, за да може да се показвам пред обществото без срам. Да мога да приемам в къщи хора, с които се разбирам; да мога да им подам стол, на който няма да се скъсат дрехите. Саможертвата ми не бе малка. Аз запазих външния вид на нещата с крайна предвидливост, но вътре, в мене, чувствавах как се ломят късове, чувствавах как ние неминуемо ще пропаднем.

Лилия. Да, да — неминуемо ще пропаднем... после?

Елена. После... случайно дойде г-н председателят, г-н Бурмов, приятел на баща ти още от тяхното ученичество. Покани го да дойде тука и ние пак се стабилизирахме.

Лилия. И пак само външно, нали?

Елена. Защо само външно? Сега ние показваме онова, което притежаваме. Но всичко премина. Той е пак при нас. Ние му простихме всичко. На младостта лесно се прощава. Може ли майчиното сърце да не прости?

Лилия. Не ти ли се вижда някак късно, майко? Не мислиш ли, че днес в града има мнозина, които отдавна са му простили?

Елена. Кой са те? Не са ли онези, които искаха да дадат съвсем друг характер на престъплението? Онези, които не гледаха на тази постъпка като младенческа разпаленост, а като, как да кажа, като... политическа акция. Кажете ми, знае ли някой защо Андрей постъпи така? Майката на онова полудяло дете може ли да му прости?

Лилия. А ти как мислиш, защо той хвърли бомбата? Кой го накара? Кой е виновният?

Елена. Най-много баща ти.

Лилия. Татко!?

Елена. Да, той, защото му даваше да четете всичко. Да дружи с всеки, мислейки, че така ще се оформи самостоятелно, че ще избере сам своя път.

Лилия. Той го избра и вие го прокълнахте.

Елена. Но какво можехме да направим ние? Нима закона не го преследваше, нима не го осъди обществото, не това общество, което не знае да се подпише, а стълбовете, интелигенцията? Ние му простихме. Какво искаш повече? Той е пак при нас и отново ще го огрее слънцето на родителската любов.

Лилия. И ти наричаш това любов?! Да, да, любов... някаква своего рода любов. По-скоро честолюбие.

Елена. Защо честолюбие?

Лилия. Защо ли? Защото вие бяхте оставили всичките му статуи да прашяват в килера и когато онзи, скулптора, ви каза, че биха правили чест на всеки баща, на всяка майка, която е родила такъв син, вие ги изкарахте на показ. Майко, не разбираш ли ти, че съвсем несправедливо постъпихте с Андрей?

Елена. Ние му простихме. Какво искаш повече? Той сега ще бъде доволен, че ще има всички удобства да твори. Аз като че ли го виждам: седнал на някой от фотьойлите да съзерцава през тънките завеси, сякаш ловящ в трептящия въздух своите образи.

Лилия. Виждаш ли, виждаш ли колко хубаво го каза! Но аз се страхувам... Ти не се ли страхуваш, майко?

Елена. От какво?

Лилия. Страхувам се, че може би Андрей ще мрази тези завеси и фотьойли, заради които го пожертвувахте. И после... него се страхувам да кажа. Но то трябва да се поправи... Трябва (*Поривисто.*) Окото на Андрей не лъже. Той ще види, майко, и тогава?... Тогава!...

Елена. Дете, ти бълуваш, ти преувеличаваш страшно. А къде отиде твоето настроение на чучулига? Защо човъркаш? Какво именно не е в ред?

Лилия. Ах, майко, там е работата, че не всичко е в ред. В ред е само външното, а вътре е такъв хаос. (*Пауза.*) По-рано никой нищо не забелязваше или се преструвахме, че не забелязваме. Искахме живота ни да тече привидно тих, щастлив и... всички размазвахме. Мислехме, че така ще запълним грапавините. А сега ето — завърна се Андрей... аз се радвам и треперя. Той сякаш донесе едно огромно слънце. От неговата топлина се изпаряват илюзиите за нашия благополучен живот.

Елена. Ти прекомерно фантазираш. Андрей се завърна, защото е станал по-умен. Той сега ще изгражда, а няма да руши. Какво сме виновни пред него? Мразила ли съм го някога аз? Мога ли аз с майчиното сърце да го мразя? Нам само се налагаше едно такова поведение... че много съжаляваме за станалото, защото трябваше да заздравим връзките с обществото, защото иначе отдавна не бихме били тука. Кажи ти, как да постъпим другояче? Кажи, добре ли постъпи Андрей?

Лилия. Ах, майко, майко... Та аз не казвам, че Андрей трябваше да хвърли бомбата именно в храма или въобще, че трябваше да хвърля бомба, но... но вие биваше ли заради „стълбовете“ и „интелигенцията“ да държите това поведение спрямо него? Друго, би било, как да кажа, ако вие негодувахте, защото е заплута вашата вяра, защото е поругана светинята ви, защото сте възмутени... Възмутени — да, но значеше ли, че вие трябва да го забравите?

В това време Борис Попов стои пред лявата врата видимо развълнуван. Повръща се назад, без да го забелязват.

Ето къде е вината ви, ето кое е непростимо.

Елена. Ти не си със себе си. Андрей да обвинява? Хъх... Не затова се е завърнал той, а да се прислони под бащиния покрив. И ние му разтворихме широко сърцата си. Ние няма да обвиняваме и той няма да обвинява.

Лилия. Значи, чувствуваш, че не всичко е било, както трябва да бъде. *(Като на себе си.)* „Ние няма да обвиняваме и той няма да обвинява“... *(Пауза, после високо.)* Добре, ако Андрей е съгласен на тази компенсация, добре. Но защо на мене ми се струва, че той непременно ще поиска да промени нещо тука?

Елена. Какво ще промени Андрей? Какво няма да му харесва? Аз не виждам нищо.

Лилия. Да, може би, може би... После, той възможно е да се е променил. Нали е възможно, майко, да се е променил. Но мене ми се иска да бъде същия. Знаеш ли, свикнала бях да го виждам в неговото изгнание — с разчорлена коса, която се вее от вятъра, с чук и длето в ръка, да вае, да разбива всичко, което не му харесва. Сега дали ще бъде същия — не знам. Дали ще каже това, което другите виждат, но не смеят да кажат? Ако той може, ах, ако той може!... Колко светло, колко хубаво ще стане тука, майко!

Влиза Борис Попов, малко бледен и развълнуван.

Попов. Стана ли?

Елена. Кой?

Лилия. Андрей ли, татко?

Попов *(раздразнено)*. Кой друг, разбира се, че Андрей.

Елена. Защо се сърдиш? Днес като че ли напук всички сте настроени кой знае как.

Попов. Настроени?... Хъм... това не е само настроение, слабо е да се каже така...

Елена. А какво? И защо са, моля ти се, тези трагични физиономии? Нали днес е празник?

Попов. Лили, иди виж дали той е станал. Аз не мога да понасям това състояние. Трябва да се разреши, да се реши!... Всичко в този дом е дяволски разбъркано, а трябва да се поправи. Всичко трябва да има свое място. Всичко... И Андрей също.

Елена. Как, и Андрей?

Попов. Даа, и Андрей! Защото досега ние още не знаем какво място ще му дадем тука.

Лилия излиза боязливо.

Елена. Господи, господи... какво става днес, какво става?...

Попов. Ти преди малко каза, че днес е празник. Вярваш ли сама на това? Не се ли страхуваш? Познаваш ли сегашния Андрей? Покаял ли се е той? После... после, ако се е покаял, няма ли да обвинява? Е-ее при толкова въпроси празник ли е днес?

Елена. А нима не е празник?

Попов. Празник ли е, когато се страхуваш от нещо? Ние сме на изпитание... Както някога — там, в морето, при силна буря... *(В забрава и силно.)* Ах... Девятый вал, девятый вал...

От градината се чува гръмливият смях на инженер Романов: „Ха-ха-ха-ха, девятый вал, девятый вал... ха-ха-ха... Морски възпоминания, драги... Ха-ха-ха...“ Попов отива на верандата, а Елена на левия прозорец.

Елена. Г-н Романов, защо не се качите? Елате, елате, ние идвате навреме и с късмет. Първият гост сте. Елате, има за какво.

Инж. Романов *(отвън)*. Научих, госпожо, нека е честито. Но — после. Борисе, слез, моля те, искам да поговорим набързо.

Елена. Че толкова ли бързате?

Инж. Романов. Пак неприятности... Нали знаете, ние не бързаме, но те бързат.

Попов. Сега, за минута, Романов. *(Повръща се. Върви бавно. На средата на стаята се спира, мисли нещо и после излиза.)*

Пауза

Лилия *(от вратата)*. Андрей, по-скоро, по-скоро. *(Влиза.)* Мамо, той сега ще дойде. Връзва си връзката! Уф, каква връзка!...

Представи си, аз го помолих да вземе една от татковите, а той не иска.

Елена. Не иска ли?

Лилия. Да. Казва, че и без нея прекрасно би могло.

Елена. Снощи не можах да забележа добре, той как изглежда, Лили, много ли е измъчен?

Лилия. От пътуването ли?

Елена. Не, от живота му там. Навярно не е било лесно да се живее в чужбина без никаква поддръжка.

Лилия. И като си помисля, майко, че ние тука живяхме нелошо през тези години, като си помисля за безгрижния живот в пансиона... в същото време Андрей може би се е борил с глада и...

Елена. Да, лошо е, макар и по своя вина, трудно е да страдаш.

Лилия. Майко, но сега ти почваш.

Елена. Няма. Няма повече. Всичко ще забравим. Ще отслужим една панихида на миналото, за да заживеем с празника на настоящето.

Лилия. Всички ли ще отслужим панихида, майко?

Елена. Разбира се, че всички.

Лилия. И ще бъде много хубаво. *(Неусетно.)* Нали ще бъде хубаво? Скоро аз ще свиря сносно на пиано, а Андрей ще вае. Сега навярно той е много по-силен и вече не му липсва-система. А за панихидата много хубаво каза. Всички да отслужим една панихида на миналото, за да заживеем с празника на настоящето. Една панихида на всичко лошо, за да бликнат лъчи... лъчи... Да, да, тя би била една действително радостна панихида.

Влиза Андрей — той е с твърде енергично лице. Цялата му физиономия, макар и измъчен, лъха творческа бодрост.

Андрей. О-оо, страшно мирише на тамян. *(Прави комична гримаса, като че ли мирише въздуха на стаята.)* Добро утро.

Елена и Лилия учудено миришат.

Елена. На тамян?

Лилия. На тамян?!

Андрей *(смее се).* Да, където има панихида, има и тамян, нали?

Лилия. Ти се шегуващ, а мама така хубаво каза... И аз вярвам. Ти вярваш ли? Сега всичко ще се промени, ще бликне слънце през прозорците.

Елена (*със страхлива нежност*). Стига, Лили, ти не го оставяш той да разправя. Е, кажи, как си, мое загубено момче?

Андрей. Великолепно! Тука е много приятно. Как блести небето!... И ако да не беше толкова хубаво в стаята, може би сърцето ми съвсем щеше да се разтвори.

Елена. Защо слагаш такава условие?

Андрей. Защо ли? Но... това после... по-късно... Кой знае — сигурно още не съм привикнал. (*Разхожда се из стаята.*)

Лилия (*неочаквано поривисто*). Андрей, разкажи нещо.

Андрей. Какво?

Лилия. За тебе, за това къде си бил, какво си правил.

Андрей. Хъмм — ще бъде дълго, много дълго. (*Като съглежда статуите.*) Още ли ги пазите тези неща?

Елена. Как да не ги пазим? Те са нашата гордост.

Андрей (*спрял пред „Човекът под бреме“*). Колко е прегърбен... колко е примирен!... Човече, ти ще носиш бремето си всякога, ако не станеш по-млад и ако в очите ти не блесне една искра...

Лилия. Ти работиш ли още, Андрей?

Андрей. Разбира се, че работя, иначе ще трябва да прося.

Лилия. Не, искам да кажа, ваеш ли още?

Андрей. Понякога, когато хлябът ставаше много оскъден. Тогава правех статуйки и ги давах на някой уличен продавач. Но в повечето случаи правех машинни модели.

Лилия. Машинни?

Елена. Какво е пък това?

Андрей. Навярно вие не знаете, че аз следвах машинно инженерство.

Лилия. Андрей, откъде ти идват такива хрумвания? Значи, ти остави скулптурата заради някакви машини?! Е, и, разбира се, от това нищо не излезе, нали?

Андрей. Как нищо?...

Лилия. Разбира се. Когато бог е окрилил душата на човек, когато му е дал едно направление в простора, когато му е казал: „Ти ще летиш

нагоре“, а той слиза „доле“, за да заживее с машини, обикновено тогава нищо не излиза.

Андрей. И най-силния тласък „нагоре“ е под влияние на земното притегляне. Особено днеска човек не може да лети, без да падне. Може би затова дълг се налага на няколко генерации по-малко да летят и повече да обитават своята грешна земя, за да могат после свободно децата им да се издигат високо нагоре. Но не се безпокойте, у мен остана жаждата и навика да вая. Да, макар и малко по-иначе, въпреки че съм машинен инженер.

Лилия (*с разочарование*). Ти — машинен инженер?

Елена. Как, но ти завърши ли? Ти вече инженер ли си?

Андрей. Да. Какво чудно има в това?

Лилия. Но, братко, нали ти заради машините няма да оставиш скулптурата? Нали ти ще работиш? Та толкова години аз съм мечтала — да се завърнеш, да те видя отново да твориш... а сега...

Елена. Лили, нали той ни обеща преди малко... Нали каза, че останала жаждата. Андрей, колко щастлива съм, че ти изплава! Знаеш ли, ние се страхувахме, че ще погинеш. Ние се страхувахме, че ти, свикнал на крайности, под влиянието на тъмни сили ще си счупиш главата. Слава богу, ти се завърна... с познания, със звание, с опит. Нека говорят сега! Машинен инженер!... Къде е сега баща ви? Небето бе облачно — сега се разведря. Деца, останете за малко сами. Искам да излеза... Аз толкова се радвам. Навярно вече сте гладни... сега ще наредя всичко... сега... Ах, машинен инженер... (*Излиза.*)

Андрей. Къде отиде мама?

Лилия. Сигурно да разпръсне новината, че ти си инженер. Не разбирам защо се радва. Аз никак не се радвам.

Андрей. Не разбираш ли? Интересно, струва ми се, че аз напълно я разбирам. Тя много повече би се радвала, ако за мене като скулптор вестниците на Запад тръбяха похвали. Тогава инженера би останал в сянка. Но там е работата, че дипломирания инженер е все пак повече за обществото на мама от скулптора.

Лилия. Да, мама е малко практична. Ти не ѝ се сърди, Андрей, тя... за твоё добро...

Андрей. И своя гордост, нали?

Лилия. Защо дращеш?

Андрей (*смее се*). Дращя ли? Силно ли дращя?

Лилия. Не е необходимо толкова да бързаш. Аз искам днес да се радвам. Та ти не забелязваш ли цветята, Андрей? В зори съм ги брала за тебе. Твоите „бели цветя, като душата на дете“.

Андрей (*приближава се към нея и я прегръща*). Благодаря ти, Лили. Аз и сега много обичам цветята, въпреки че малко време съм имал да се любувам и мисля за тях.

Лилия. Знаеш ли колко е хубаво полето рано сутрин! Ние често ще ходим, нали, Андрей? И после... ти ще събираш от него всички сокове — на младостта, на нежността, на аромата — и ще ваеш.

Андрей. А кой ще работи?

Лилия. Как?

Андрей. Нали все пак трябва някой да работи, за да можем ние с тебе спокойно да правим нашите пролетни разходки, да берем цветя (*с ирония*), „бели като душата на дете“, и да ваем.

Лилия. Защо иронизираш тази фраза за цветята, нима си забравил, че е твоя?

Андрей. Моя ли? Да, действително съм забравил.

Лилия. Защо, неприятно ли ти е, че е твоя? Аз я намирам за твърде хубава.

Андрей. Там е работата, че не е правдива, и аз не съм забелязал по-рано.

Лилия. Нима не може да се каже за белите цветя, че са като душата на дете?

Андрей. Изглежда, че не може. Представи си едно вестникопродавче, запалило угарка, и тича или не... по-добре едно ваксаджийче, зъзнецо през зимата на тротоара, очите му, които молят, малкото треперещо телце, посинелите му устни... Как, Лили, бяла ли е душата на това дете?

Лилия. Какъв си ти — такъв... все гледаш на черната страна.

Андрей. Напротив, знаеш ли, ако аз съм гледал скептично на живота, ако аз не съм вярвал в звездата на страдающите, отдавна да съм свършил със себе си.

Лилия. Да си свършил! Защо?

Андрей. Ех, мъчно е да се разправя за това... Тежко беше там и сам човек не може да понесе. Но другите окуражават.

Лилия. Кои други?

Андрей. Онези, конто работеха и гладуваха заедно с мене.

Лилия. А те всички ли вярваха?

Андрей. Да, всички. Ония, които не вярваха — загиваха.

Лилия. Ах, колко е хубаво да вярва човек! Знаеш ли, Андрей, аз понякога се страхувам. От какво? Не зная. Но тръпна в смътен ужас. А друг път — вярвам. И струва ми се, че навлиза светлина в душата ми, че „хубавото“ се приближава и ще ме целуне топло по лицето като пролетен вятър. И чакам... чакам често така със затворени очи...

Андрей. Там е работата, че нито един от нас не чакаше със затворени очи. Ние вярвахме в едно „добро“ или в нещо „по-добро“ и се стремяхме към него с цялата младост на душите ни. Стремяхме се с ум, със сили, с всичко. И колкото страданието се сгъстяваше, толкова пие ставахме по-настойчиви, дори нагли. Защото човек, поставен в безизходност, отнасяща се не само за него, има право да избира най-прекия път.

Лилия. В такива минути, „когато страданието се сгъстяваше“, както казваш ти, не си ли се опитал да обичаш, да любиш?

Андрей. Защо?

Лилия. Така — да ти олекне.

Андрей. Когато нямаш хляб, какво ще ти помогне? Да обичаш е хубаво чувство, но там нямаше време дори и за това. *(Пауза.)* Защо, ти обичаш ли?

Лилия. Аз ли?... *(Нерешителна.)* Да... от тебе защо да крия, Андрей. И без това щях да ти кажа. После, ти сам би забелязал. Той е много хубав! Знаеш ли, Андрей, ние скоро ще се сгодим.

Андрей. Той ли ти каза това?

Лилия. И той, и мама, и г-н председателя.

Андрей. Кой председател?

Лилия. Председателя на дружеството. Той е главен акционер във фабриката.

Андрей. Хъмм, значи, има акции и във вашия годеж?

Лилия. Той е негов баща, може ли да не знае?

Андрей *(учудено и с омраза).* Негов баща?! Какво правите вие тука! Хубаво сте я заплели!

Лилия. Андрей... какво искаш да кажеш?

Влиза Елена.

Елена. Забравих да ти кажа, Андрей — един файтон-джия е дошъл още преди час и настоява да те види. Ще слез-пеш ли доле?

Андрей. Нека дойде тук.

Елена (неохотно). Добре, както искаш. (Излиза и вика отвън: „Мария, нека се качи горе!“ Гласът на слугинята: „Госпожо, та той ще изцапа.“)

Андрей (смее се беззвучно и с болка). „Ще, изцапа“... Та тука и без това е достатъчно изцапано. Не мога да разбера как се гледате в очите. Не се ли срамувате една от друга?

Лилия. Андрей, Андрей... кого осъждаш, какво съм виновна аз?

Андрей. Ти ли? Да, ти може би не си виновна, защото си млада и имаш своя дял, свое право над младостта. Впрочем защо се бъркам аз, когато осем години живота е текъл така? Кой ми дава право да преобразявам? Мога ли?

Влиза Файтонджията.

Файтонджията. Прощавайте. (Сваля си шапката и я държи отпред с двете ръце.)

Андрей. А-аа, вие ли сте?

Файтонджията. Ъ-ъ... вчера стана една неразбория с парите, дето ми дадохте. Нема време снощи да я оправим. Хора сме, викам — грешим. Казвах на слугинята да слезнете, по-хубаво беше.

Андрей. Да не би да съм ви дал по-малко пари?

Файтонджията. То за по-малко — не е, току викам, некак да я оправиме... Милостта ви да прощава. Знаете, стар човек съм, та ченето ми комай повече работи.

Андрей. Нищо, старче. Кажете каква грешка има с парите, да я уредим. Другото... остави. Истината си е истина — какво си виновен ти?

Файтонджията. Там е всичкото — кой знае истина ли е, или не е? Гледаш го черно, току виж — излезе бело. Очите ми не гледат хубаво вече. Гледам ви, знаете — чужд човек, и почнах да бръщолевя и за било, и за небило. От прост човек — толкоз. Де да зная аз, стар човек съм; в наше време чест беше едно, сега е друго. Че госпожата

ходела с господин председателя на разходка — какво от това? — сега всички така правят...

Лидия гледа бледа и учудена. Андрей е смутен.

Андрей. Остави това... Нищо...

Файтонджията. Та ще ви се моля, не хващайте ку-сур. И малко ракия бях пийнал, а тя, пустата, развързва езика. Пиян човек — съдран чувал. Аз само добро съм видел от фабриката и ако научи господаря, ще изгони по моя вина син ми... Та... много ще ви се моля...

Андрей (*тупа го по гърба и му подава цигара*). Не се бой. Нищо няма да кажа. На — запали. Нали пушиш? А за парите, какво?

Файтонджията (*взема цигарата и я поставя на ухото*). Благодарим. Таквоз... за парите — нищо. Аз само тъй... Уж де... (*Гледа умолително Андрей.*) Пак ви се моля... Сбогом. (*Излиза, мърморейки.*) От прост човек — толкоз. Само беля да си навлече на главата.

Пауза.

Лилия (*разтреперана*). Значи, ти знаеш?... Затова ли се възмути?... Андрей, затова ли негодуваше, когато ти казах, че обичам Жорж?...

Андрей. О, той Жорж ли се казва?

Лилия. Какво е виновен, та го мразиш?

Андрей. Не го мразя. Но чудно ми е как вие, които, за да защитите вярата си, се отказахте от мене, сега можете да живеете под един покрив, като че ли нищо не става помежду ви.

Лилия. Андрей, аз треперя и се радвам... Знаеш ли? Сега ти ще промениш всичко. Ти за това си дошел, нали?... Да промениш всичко. Да направиш в този дом да бъде по-топло... Аз съм слаба, Андрей, какво съм аз? Аз дори не виждам какво трябва да се промени освен онова, което се отнася до любовта ми, освен онази преграда между мене и мама, която чувствавам благодарение на женската си интуиция. А ти си силен, Андрей, ти ще преобразиш нетърпимото, ти ще разрушиш прегради...

Андрей. Да разруша преградите? Хъмм... би било много хубаво. Но преградите крепи най-богатия човек в града — председателя на дружеството, главния акционер във фабриката. Едва ли ще бъде лесно да се бори човек сам. Каква полза да бъде Стокман, когато мръсотииите на Мюлтал ще останат. Но мене ме боли... боли... Гост съм и пак боли.

Лилия. Тогава?... Все нещо трябва да стане. Ти дойде, за да ни кажеш, че тука е гнило. Ние знаехме, но не обръцахме внимание. Сега?... Нищо ли няма да ни дадеш ти, Андрей?

Андрей. На вас ли да дам? Едва ли. Какво мога да ви дам? Най-хубаво щеше да бъде за вас, ако въобще не бях идвал.

Влиза Мира, облечена скромно. С интелигентно, но уморено лице.

Мира. Добро утро, Лилия. Днес ще свирим ли?

Лилия. Добро утро, Мира. Ах, днес едва ли ще можем. Снощи си дойде моя брат и аз не искам сега да се отделям от него. Андрей, това е моята учителка по пиано.

Андрей (*покланя се*). Предполагах, че едва ли ще намеря тука човек, който да свири на пиано.

Мира. Защо?

Андрей. Кой знае — една моя приумица. В един малък град, където има няколко фабрики, струва ми се, сега музиката слабо би виряла.

Мира. Прав сте. Тука живеят повече работници и имат малко време да се занимават с музика. Другите намират, ако мога да се изразя по-радикални развлечения... Вие обичате ли музика?

Андрей. Аз обичам всяко изкуство, стига то да ми дава импулс да живея.

Мира. Така ли? Тогава защо се завърнахте? Нима можете вие да живеете при нас?

Лилия. Нали ние сме тука?

Мира. Макар. Какъв импулс може да има тука? Аз съм слушала много за вас. Познавам ви и от вашите скулптури. Без да искам, чух последните ви думи, когато влизах. Какво ще правите? Вие ще си счупите крилата, преди да започнете да летите.

Андрей. Прекомерно ме надценявате. Преди всичко — не мисля да летя. Аз имам доста работа на земята.

Лилия. Ние ще ваяме, нали, Андрей? През прозорците ти ще съзерцаваш далечината и както казва мама (*отива на прозореца*), „ще ловиш своите образи в трептящия въздух“.

Андрей. Много си нетърпелива. И защо ще ловя образите из въздуха, на земята има достатъчно.

Мира. Вижте какво, много ли сте измъчен, много ли сте гладувал вие?

Андрей. Неприятно е да се говори за това. Защо питате?

Мира. Защо ли? Защото, ако останете тука, може би съвсем ще пропаднете. Създала си бях едно предубеждение за вас и като че ли ще го разбиете. Аз си мислех, че ще запалите огъня, който сте носили в душата си, а изглежда, че живота ви е уморил. По-добре идете си. Боя се за вас, идете си!...

Лилия (*изплашено*). Татко!...

Андрей. Защо така извика?

Лилия. Не зная... Моне ме е страх как бързо почнаха да летят часовете. Андрей, моля те, бъди по-примирителен... Не бързай, м ля те, Андрей, не бързай... (*Трескаво.*) Аз много те обичам, Андрей... и ти ме обичаш, нали?... Не бързай... ти имаш време... Нали няма да бързаш?

Андрей. Какво става с тебе? От какво се плашиш? Разбира се, че имам време.

Лидия. Той ще дойде сега и... ще почнете... И за него ми е много мъчно, Андрей... Повярвай, той е много добър... Но всички ние тука сме заплетени, всички ние сме... Почакай, не бързай...

Мира. Тебе не ти е добре, Лилия, по-хубаво да излезем. (*Хваща я за ръката и я подпира.*)

Лилия. Не, нищо не ми е... Сега, Мира, нека отидем да посвирим... Ти ще изпълниш онази легенда, как се казваше? — Ах, да, „Предпролет“. За жената в северните страни, която тъй жадно чакала пролетта и когато лъхнал първият пролетен вятър, една лавина я затрупала в хижата й...

Излязат бавно с несигурни стъпки. Андрей стои една минута сам, умислен. После махва енергично с ръка. Влиза Борис Попов.

Попов (*развълнуван*). Сам ли си?

Андрей. Да, току-що излязоха Лили и учителката ѝ по пиано.

Попов. Така е по-добре... Искрах да поговоря с тебе насаме.

Андрей (*овладян*). Не е излишно.

Попов. И мисля, че колкото по-скоро, толкова по-добре. Трябва да се разясни хоризонтът, докато не е настъпила буря.

Андрей. Ти все още си запазил морската си терминология. Само че не е ли необходимо да настъпи бурята и тогава да се разясни?

Попов. Андрей, не играй на думи. Аз винаги съм бил радикален. Компромисите никога не са ми били присъщи. Твоето място в този дом след завръщането ти е съвсем не-уяснено. Това чувствуват всички. И все още като че ли моите мишци са най-здрави и ще трябва аз пръв да се пусна в открито море.

Андрей. Работата не е толкова рискована, колкото я представяш. Въпросът се свежда — ще остана ли аз тука, или не. И едното, и другото не е страшно. Вие осем години сте живели нелошо без мене, така че прекрасно бихте могли да живеете и по-нататък.

Попов. Да оставим дилемите. И без това ще трябва да бързаме. След малко тука ще дойдат председателя и инженер Романов. А да чакам повече нямам сили, не мога. (*Отчаяно.*) Защо направи това, Андрей?

Андрей. Защо хвърлих бомбичката ли? Защо беше толкова малка? Защото силите ми бяха — шепа барут и съзнанието — мъгливо.

Попов. Какво те накара да оскверниш вярата на толкова поколения; какво те накара да поругаеш онова — единствено и неотменно, — към което обръцахме очи в най-критичните минути?

Андрей. Не, аз не исках да поругавам вярата ви. Напротив — исках да я пречистя. Аз тогава наивно вярвах, че някак си с един протест би могло да се преобрази всичко. А не било така. После всеки ден моите илюзии умираха една след друга. И днес вече не мисля да пречиствам онова, в което вие вярвахте. Безполезно е.

Попов. Пречистване... да пречистиш нашата вяра? Защо? От какво? Хубаво пречистване!... Блестели са свещите... Стотици души, обърнати към небето, са чакали да възкръсне Оня, който е носил любов на цялото човечество... И когато свещеника е казал „Христос

възкресе!“, твоята играчка, както я наричаш, иде да пречисти хората. Едно полудяло дете и днес напомня за твоето причастие.

Андрей. Разбира се, че не е хубаво да полудее заради мене едно дете. Да прекъснеш нормалното съществуване на един току-що започнал живот... Не е хубаво... Но тогава всички бяхме полудели или не — хипнотизирани.

Попов. Всички! (*Раздразнено.*) Не е вярно, аз никога не съм бил хипнотизирай! Винаги съм гледал с отворени, моряшки очи. Морето никога не търпи хипнотизираните.

Андрей. Нека да не бъдат всички. Имаше някои, които виждаха, но мълчаха, защото им беше удобно да мълчат. Други не смееха. Аз бях най-младия, най-избухливия и не издържах...

Попов. Да... не издържа... и все пак началото не е ясно. Какво те накара?

Андрей. Чакай, чакай, сега ще ти кажа... Нека събера мислите си. Няма да се оправдавам... Отначало, когато бях в чужбина, дълго мислих за това. Отпърво всичко беше в мъгла, но после лека-полека взе да се прояснява. Разбрах, че не така би трябвало да постъпя. Най-голямата ми грешка е тази, че хората не знаеха защо постъпих така. А иначе, по принцип, бях прав.

Попов. Не разбирам. Прав?!... Как по принцип... Защо прав?... Какво бяха виновни онези, които бяха вътре, та искаше да ги накажеш? Какво бе виновно детето...

Андрей. Детето не е виновно за нищо. Но другите все пак бяха виновни, защото не виждаха. И ако съм избрал тази нощ, сигурно съм искал да разберат. Именно това ли съм искал, или не — и досега точно не мога да разбера, но иначе не може да бъде. Съвсем ясно помня обаче, че моята бомбичка бе предназначена главно за свещеника.

Попов. За свещеника?!

Андрей. Тук е цялата наивност.

Попов. Андрей, ти още носиш гангрената, с която избяга. Внимавай, днес ние се мъчим да поставим мост над пропастта. Стига толкова! Бъди конкретен! За какво причастие бълнуваш?

Андрей. Не бълнувам. Като че ли сега оживява картината пред мене. Помниш ли, десет дни преди Възкресение обесиха едного. Разправяха, че бил предател. Защо, какво го е накарало? Сложните предпоставки обществото обикновено не търси. Спомням си

последния момент: свещеникът се приближава до него да му даде причастие. Тука е всичко! Именно в този момент ме озари една светлина. Трябваше ли свещеника да носи причастие? Той извърши обряда със същото равнодушие, с което венчава. Той способствуваше да се убие един човек. Той беше едно цяло с оная официална процедура. До бесилката, безмълвен, с див поглед, стоеше оня, който след няколко минути нямаше да бъде жив. Човека бе извършил престъпление. Но трябваше ли религията да се присъединява към новото, което щеше да се извърши след малко? И ако съдът искаше да премахне опасния човек, ако искаше да го накаже, сега религията му отваряше вратите на рая. Това съвсем не е вярно. Тука между съд и религия съществуват очебийни противоречия, но ясно е, че нито едните, нито другите имаха право. Съдът убиваше по строги закони, работени стотици години. И страшното е там, че се убива човек с умисъл, че се извършва злодеяние, написано в хиляди томове, а религията не протестира. Напротив — присъединява се към процедурата, раздавайки индулгенции.

Попов. Нима не трябваше да му облекчи последните минути?

Андрей. Но защо да бъдат последни? И после с каква вяра в този момент човек приема причастие? В неговото лице няма капка кръв. И аз съм убеден, че ако в същата минута го разстреляха или удареха толкова силно, че той да умре, сигурно не би почувствувал никаква болка, сигурно толкова силно е бил овладян от призрака на бесилката.

Попов. Но въставаш против убийството с убийство. Къде е логиката? Значи, все пак ти си бил много млад и избухлив. Значи, не си имал право.

Андрей. Да, да... много бях млад... Но методът ми бе лош не защото е жесток, а нямаше никакво въздействие. Кой разбра тогава моята погнуса? Никой. А нея трябваше да разберат. Нея... Сега не бих постъпил така. Сега бих накарал хората да разберат ползата от всичко, което ще върша. Бих ги накарал сами да постъпят като мене и тогава вече е друго.

Попов. А знаеш ли в какъв критически момент за нас направи твоето „причастие“? Знаеш ли, че ако не беше председателя, ние отново щяхме да пропаднем?

Андрей. Възможно е. Но доколкото разбирах, постъпих честно. А този „председател“ — няма един ден откак съм пристигнал, и

постоянно слушам за него. *(Изпитателно.)* Що за благодетел е тон?

Попов. Стига, Андрей, ти все още много бързаш. Какво мислиш да правиш тука?

Влиза Елена.

Андрей. Мисля да работя, ако намеря работа.

Елена *(към Попов).* Защо така питаш? Нима той не е в своя дом? Андрей ще работи, Андрей ще вае.

Попов. И ти бързаш. Чакай... Аз много бих искал...

Андрей *(с копнееща болка),* ти да останеш тука... да заработиш над твоите статуи... Знаеш ли, често пъти сам себе си съм обвинявал... Може би моя живот на моряк ти е дал този огън в жилите. Но ти го дай на твоите статуи и аз ще ти бъда много признателен.

Андрей. Разбирам. Само че аз искам да работя. Не желая да съм в тежест на никого.

Попов. Андрей, вие сте само двама — ти и Лилия. Ние работихме за вас цял живот и много горчивини понесохме. Ти си страдал достатъчно. Остани тука, работи над твоите скулптури и забрави миналото. Може би това, дето каза за религията, е право. Но аз съм стар, Андрей, и не мога вече да летя толкова високо.

Отвън се чува шум на спирац автомобил.

Това са те. Сега нека всичко има нормален вид. Моля те, Андрей, бъди разумен. Председателя и инженер Романов не са лоши хора... *(Забъркано.)* Председателя е... как да кажа... Председателя... наш покровител... *(Гледа уплашено. Елена нервно си търси място на сцената.)*

Андрей *(с болка).* А твоята безкомпромисност, татко?

Попов *(отива при Андрей и го прегръща, не давайки му да говори).* Стига, стига, мое момче... Колко е хубаво сега... ти се завърна... ти си здрав. После ние ще говорим за безкомпромисността... Знаеш ли, Андрей, аз бих искал ти да изваеш Бранд, с развети коси, в момента, когато преминава разпенения фиорд...

Вратата вляво е отворена. Влизат: Председателят, инженер Романов и Жорж.

Романов (*смее се басово*). Виж, това е хубаво... Нали, драги Председател?... След като си гледал кръв, да присъствуваш на една сантиментална сцена... Нали е хубаво?... (*Смее се.*)

Председателят. Вие все се шегувате. Впрочем в сл)чая не е съвсем уместно.

Романов. Защо?

Жорж. Разбира се, че не е хубаво да се подигравате с чувствата на един баща.

Попов. Нали аз имам право, г-н Председателю?

Председателят. Разбира се, разбира се.

Жорж. Инженер Романов никога не е имал деца и не разбира.

Елена. Моля ви, господа, защо не седнете?

Попов. Да, аз съвсем забравих.

Романов. А кой ще ни представи?

Попов. Почакай, Романов, ти все искаш всичко да върви като машина. (*Като сочи Андрей.*) Моят син. (*Последователно сочи.*) Господин Председателя на управителния съвет на дружеството, инженер Романов — заведующ техническата служба — и Жорж, тука всичко така го наричат — син на господин Председателя.

Андрей. Но аз познавам господин Председателя и син му още от по-рано.

Председателят. Съвършено вярно. Само че вие сте се променили до неузнаваемост... Възмъжали сте.

Романов. И тъй, вие се завърнахте-е-е. Все пак — родината... Това е хубаво... да, да, това е хубаво. Къде бяхте досега, ако моя въпрос не ви огорчава?

Андрей (*смее се бодро*). Защо да ме огорчава? Не съм бил в затвор.

Романов (*смее се*). Заслужен отговор. В Русия ли бяхте?

Андрей. Не. Бях в Германия.

Елена. Вие почвате като следовател. Не е ли по-добре да вземем по чашка ликьор?

Попов. Непременно, Елена.

Председателят. По случай завръщането на син ви, нали?

Елена. Да, за нас днес е празник. Извинете ме за момент. (*Излиза.*)

Романов. Тя сигурно много се радва?

Попов. Ние всички се радваме.

Жорж. Знаете ли, и аз се радвам, че вие се завърнахте. Лилия често ми е разказвала за вас.

Андрей. Тъй ли? Защо се радвате?

Жорж. Не зная защо, но, струва ми се, че бихме могли да станем Добри другари. Ние ще се разхождаме с нашата кола и ще говорим за много неща.

Андрей. Кой знае дали ще имам време.

Жорж. Не се безпокойте. В един такъв град винаги има повече време, отколкото ви е нужно.

Романов. Напълно съм съгласен с Жорж. Човек просто не знае къде да дene това дяволско време.

Влиза Елена.

Елена. Ако вие се бяхте оженили, навярно нямаше да бъде така.

Председателят. Да, господин инженер, ако вие се бяхте оженили, ако имахте деца, сигурно времето нямаше да ви достига.

Попов. Сега ти си кораб, който няма определен порт за спиране.

Романов. И така е по-хубаво, нали? Вечно на открито море...

Попов (смее се). Да, романтично...

Жорж. То е, защото у вас няма вече енергия. И не само у господин Романов, а почти във всички стари. Аз никога не мога да остана без цел.

Романов. Да установиш рекорд на автомобилна скорост в България?

Жорж. Макар и само това да е, все пак е цел. После, да подготвя речта...

Романов. Ти още ли не си подготвил тази реч? Досега бих направил два генерални ремонта.

Андрей. Вие говорите за реч. По какъв случай?

Жорж. Нашият град устройва футболен турнир и на утрото по този случай аз ще трябва да произнеса реч. Ах! — ето, вече имам идея! Вие можете да ми помогнете.

Влиза Слугинята и подава на всеки чашка. Остава подноса и шише с ликьор и излиза.

Андрей. Не зная с какво бих могъл да ви бъда полезен.

Попов. Виждате ли, прав е Жорж, младите започнаха веднага дейност. Ние ставаме бракувани кораби.

Жорж. Ще бъде много хубаво, ако вие декорирате салона за утрото. Татко обеща вече своята подкрепа.

Председателят. Може да се вземе една купа, която те носи името на дружеството. Така би се подигнала неговата морална и обществена стойност.

Жорж. О, идеята е великолепна!

Романов. Но ние се забравихме, господа. Наздраве!

Попов. Наздраве за младите.

Председателят. Наздраве за завърналия се. Момко, тази фабрика е издигната на плещите на вашия баща и инженер Романов. Ние искаме от вас — нашите синове — да я запазите, да удвоите това, което ние направихме. Не е мъчно. Трябва да бъдете малко умни и никак не сантиментални. Останалото е лесно.

Романов. И за ваше здраве, господин Председател — двигателя на фабриката! За здравето на всички. *(Смее се.)* И за моите бъбреци...

Елена. Пардон, аз съвсем забравих, че не биваше да ви поднасям ликьор.

Романов. Нищо, госпожо, сега е екстрен случай.

Председателят. Трябва да спазвате предписанията.

Жорж. Наистина господин Романов, защо не вземете мерки? Вие имате пари, защо не се лекувате при специалист?

Романов. Л къде е времето, времето къде е?

Андрей. Мисля, че който има пари, има и време.

Романов. Теоретически е така. Но практически — работата стои малко по-иначе.

Андрей. Защо?

Романов. Защото днеска ще се случи нещо, утре друго и време все не остава. Например тази сутрин някакъв каиш замотава никой си... Кой е отговорен? Аз. Кой ще се разправя с разните следствени власти? Аз. Вие не познавате отговорностите. И после — всяко предприятие си има своя, тъй да се каже, интимен живот. Ако не го пазя скрит, то значи да рискувам преди всичко своите акции.

Андрей. Такаа... Значи, и вие имате акции във фабриката и затова пазите скрит „интимния й живот“?

Председателят. Въобще всяка индустрия, всяко предприятие има свои скрити страни. Необходимо е.

Попов. Те са млади и не разбират нищо от тази материя. Елена. Борисе, нали и той е инженер. Може би Андрей има право.

Попов. Какъв инженер?!

Елена (със задоволство). Забравих да ви кажа, че Андрей е завършил инженерство.

Попов (радостно изненадан). Истина ли, Андрей? Романов. Вие сте инженер? Какъв инженер?

Андрей. Миналата година завърших машинно инженерство.

Председателят. Ето един рационален младеж. Попов. И ти сега си инженер? Андрей, а как можа да завършиш, отгде взе пари?

Андрей. Ех, сега защо да се връщаме на толкова болни теми. Разбира се, не е лесно да се работи нощем, а денем да се слушат лекции; не е лесно да правиш на половината студенти от факултета чертежите. Но всичко мина...

Попов (сконфузено). Да, да, да не се връщаме на такива болни теми... всичко мина...

Председателят. Виждаш ли, Жорж, ето един положителен човек. На такива хора може да се довери всичко.

Андрей. Там имаше много такива и все пак нямат работа.

Председателят. Бъдете сигурни, щом сте изплавали дотука, останалото е лесно.

Романов. Чакайте, чакайте... М-м... защо да не е възможно?... Господин Председател, ето ви удобен случай за моите бъбреци. Вие преди малко казахте, че на такива хора може всичко да се довери. Аз съм вече стар, имам акции във фабриката, имам държавна пенсия... защо ми е повече работа? Ето ви моя заместник. Уморен съм, стига толкова.

Председателят. Не е невъзможно, но... как да кажа, той е още много млад.

Романов. Добре, сега сме в началото на май. Нека работи заедно с мене два-три месеца и после...

Елена. Ах, много-много съм ви признателна, господин Романов.

Попов. Вие просто се жертвувате.

Романов. Никаква жертва. Необходима ми е по-дълга почивка, а още по-добре, ако съвсем зарежа работата. Здравето преди всичко.

Елена (*кокетно към Председателя*). Надявам се, че ще бъдете така добър...

Председателят. Защо не. Ще покаже пробната му служба, нали, Романов? Още по-добре — че ще можем да поставим на този отговорен пост човек, който произхожда от нашите среди. Но ние не сме питали още него.

Елена. О, Андрей ще бъде съгласен.

Андрей. Разбира се, съгласен съм да работя и като обикновен техник, в случай че няма работа.

Попов. Нуу, какво, Андрей?

Елена. Никога няма да допусна.

Председателят. Не се безпокойте, госпожо, съгласен съм, ние Есе пак трябва да си създаваме кадър.

Елена. Съгласен сте?! (*Гледа го ласкаво.*) Благодаря ви, господин Председатели).

Попов. Просто не зная как да ви благодаря.

Андрей (*със съдържана учтивост*). И аз също. Ще се помъча да оправдая себе си като техник.

Влиза Сираков. Едната му ръка над лакътя е ампутирана.

Сираков. Извинете... (*Раболепно.*) Но... господин директоре, имам да ви докладвам нещо важно. Струва ми се, че ще... но вие по-добре знаете какво трябва да се направи.

Попов. Какво има?

Сираков (*вади от чантата си вестници*). Заповядайте. Тук в местния вестник има една статия по повод тазсутрешната злополука.

Попов. Дайте.

Сираков стои зад него и му сочи с молив мястото на статията.

Андрей. Какво се е случило? Каква злополука?

Романов. Неприятности винаги се случват. Тука не е Германия. Там работниците са дисциплинирани — внимават. При качване на

каиш тази сутрин един работник е бил убит.

Председателят. В България повече от 80% от злополуките се дължат на невниманието на работниците.

Андрей. Нямате ли специалист за тази работа?

Романов. Имаме, но той е в отпуск.

Попов. Дявол да го вземе, това куче, Сидеров, пак се зъби.

Романов. И има право.

Попов. С какви ли не храчки ни кичи... „фабрика за човешки кожи“, „експлоататори, които нямат милост“...

Елена. Фуу... що за сарказми!

Романов. Пак ви казвам — има право. Хиляди пъти съм ви говорил по тази работа. Да му метнем нещо, и ще видите как ще млъкне. Ще млъкне, помнете ми думата.

Председателят. Трябва да се помисли. Всеки случай така не бива да продължава. Инженер Романов има право. Жалко е само, че тези проклетни журналисти много често се сменят в нашия град. Виждате ли, господин млади инженер, „интимният живот“ се налага, не може без него. Но... да ставаме.

Попов. В другата стая ще бъдем по-спокойни.

Романов. Не трябва още отсега да отчайваме моя заместник.

Елена. Господа, толкова ли е важна работата? Поне днес...

Председателят. Разбираме ви, но трябва да се бърза. Всеки момент може да пристигнат следствените власти и ние трябва да бъдем готови да ги осветлим и да приготвим показанията на свидетелите работници.

Андрей стои умислен, останалите, без Елена и Жорж, излизат.

Романов (на излизане). И тъй, колега, не се отчайвайте. Все пак всичко е лесно. Принципа е — живот на машините и производство. (Излиза.)

Жорж. Интересен човек е инженер Романов. Вие как го намирате?

Андрей. Рано е да се произнасям.

Елена. Той ти направи голяма услуга. Искате ли да извикам пианистките?

Андрей. Както обичаш, майко.

Жорж. Непременно. Аз съм обещал за днес една разходка на Лили.

Елена. Искате да кажете да я извикам.

Жорж. Ако не им преча?

Елена. Не се безпокойте, Жорж, тя би се радвала да ви види.
(Излиза.)

Жорж. За какво мислите? Или сте уморен?

Андрей. Уморен? От какво? Някак си още не съм свикнал с обстановката.

Жорж. Тука е много глухо, нали? А там — шум, живот... Ах, колко ми се иска да се запиляя, да бъда погълнат от онзи шум, от онова веселие!

Андрей. Вие имате възможност, защо не заминете нанякъде?

Жорж. Татко не позволява. Искрах, но той се страхува. Знаете... аз съм му единствен син.

Андрей. Да, да, естествено...

Влиза Лилия, водеща Мира за ръка.

Лилия (изплашена). Свърши ли се, Андрей?

Андрей. Засега — да.

Жорж. Ти си изплашена, Лили, какво има?

Лилия. А-аа, Жорж!... Извинявай, аз забравих... Добро утро. Нищо, нищо няма.

Мира. По-добре е да си отида; и без това днес нищо не свършихме.

Лилия. Не, остани! Моля те, Мира — остани. Нека има понече хора... По-хубаво е...

Жорж. Лили, ти сега можеш да поздравиш брат си за новата му длъжност.

Андрей. Много бързате. Още не е окончателно установено.

Жорж. Познавам баща си — той държи всякога на дадената дума.

Лилия. Каква длъжност?

Жорж. Брат ти ще замести инженер Романов.

Лилия. А господин Романов?

Жорж. Той ще отиде да се лекува.

Лилия. Аз никак не се радвам.

Андрей. Защо?

Лилия. Много повече бих искала ти да ваеш.

Мира. Значи, наистина вие ще заместите инженер Романов?

Андрей. Така казаха, госпожице. Изглежда, че и вие не се радвате?

Мира. Право да си кажа — не.

Андрей. Интересно.

Мира. Защо трябва да се механизирате и вие? Защо трябва и вие да ставате част от тази фабрика?

Андрей. Защото трябва да се яде.

Мира. И вие ще ръждясате, както всички. Непременно ще ръждясате... Мислех, че ще донесете нещо ново тука. Мислех, че ще раздвижите душите на хората. А сега си поставяте сам веригата... Ние и без това сме много тихи... Колко е страшно, че тука няма нито една гръмотевица... Мислех, че ще бъдете огън, който ще махне ръждата.

Андрей. А боли ли?

Мира. От какво?

Андрей. От веригата, от пустота.

Мира (*въздиша*). Да, много боли.

Жорж. И от скуката, нали?

Мира. Не само аз чаках да дойде някой и да раздвижи града, а много други. Сега ще настане отново мъртвило. Сега ще бъде по-мъртво отвсякога... Значи, и вие не носите огън?

Андрей. Разбирам ви... Мнозина ли, казвате, чакат? От дълго ли чакат? Искате ли? Вие нищо не искате, госпожице, вие само мечтаете. Не може, ако се иска, да се чака осем години, и то само един човек. Какво съм аз? Сам не съм нищо. Тука има други, много по-силни от мене. И ако само аз съм някаква надежда, дълго има да носите своята болка като онзи там. (*Сочи „Човека под бреме“.*)

Лилия. Защо го кориш, Андрей?

Андрей. Защото и той много е ръждясал.

Мира. Не сте справедлив. Вие много хубаво сте въплътили в него трагедията на тишината. На нашата тишина... Бедния, как крета... също като нас... като всички ни. А вие не сте ли изгубили

надежда, че той някога просто тъй — ще изтърси бремето си — болка и тишина?

Жорж. Заклевам се, че вече не разбирам от тази философия.

Лилия. И аз. Но мене ми се струва, че чувствавам.

Андрей (*към Жорж*). Вие не разбирате, защото за вас бремето е само скука. (*Към Мира*.) Как мислите, не възприемате ли и вие малко едностранчиво „Човека под бремене“?

Мира. Едностранчиво?

Андрей. Да. Защото някога аз исках да символизирам с него не само страданието, а и много други неща. Някога мислех, че този човек въобще няма да се освободи от предразсъдъците, от мизерията, от вярата си, че върши подвиг, като носи това бремене.

Мира. А сега?

Андрей. Сега вярвам. Мина времето, когато хората мислеха, че с гладът ще отидат по-близо до бога. Гладът ги учи сега да искат свое право под небето. Те много чакаха, чакаха като вас и сега вече искат.

Мира. Тогава гръмотевицата ще дойде?

Андрей. Ще дойде. Гръмотевицата, когато човекът ще хвърли своето бремене и то ще падне със страшен грохот. Този човек аз бих искал да извая. (*С увлечение*.) Този човек... Силен, опиянен от свободата си... с мускули от стомана... с бляскав поглед...

Мира (*унесено*). И възроден, нали?

Андрей. И възроден...

Мира. И горд, нали?

Андрей. Да, и горд... С бликаща младост...

Мира (*увлечена, неусетно отива при него и го хваща за ръката*). С младост, с младост!... Ти ще го изваеш!... Трябва да го изваеш, Андрей, трябва да го изваеш!...

Жорж. О, вие много бързо станяхте интимни!

Лилия (*бързо*). Жорж, моля те...

Мира (*стряска се*). Да... Какво?... Извинете... Какво направих аз?... Извинете... Аз трябва да си отида... Така неусетно...

Лилия (*отива при нея*). Мира, слушай, аз те разбирам... Остани, Мира!... Той не искаше...

Мира. Не, трябва да си отида... Довиждане. (*Излиза*.)

Лилия. Какво направи, Жорж. Колко си лош!

Андрей го гледа мрачно.

Жорж. Какво?... Аз се пошегувах. А тя така се увлече... (Към Андрей.) Вие като че ли ми се сърдите?

Андрей. Нещастната, тя трябва много да е страдала.

Лилия. И да знаеш как чувствава музиката!

Андрей. А само с уроци по пиано ли живее?

Лилия. Помага на татко в неговата работа. А някога и те са били богати.

Жорж. Аз не я обичам много. Тя като че ли ни гледа ня как отгоре и с малко злоба.

Лилия. Отгоре? Кой знае, може би има право.

Влиза Попов със Сираков.

Попов. Жорж, ние отиваме до фабриката. Баща ти пита дали ще дойдеш с нас.

Жорж. Разбира се, че ще дойда. В таква време е просто удоволствие да се кара. Лили, кога ще дойдеш с мене, нали ми обеща за днес? Ще те взема днес и ще караме славно! (Към Андрей.) И вие, ако обичате. Много се радвам, че се виждаме отново след толкова време. Довиждане. Ще има доста да говорим. По въпроса за „стоманените мускули“ съм напълно съгласен с вас. (Излизат заедно с Лилия.)

Попов. Андрей, когато отпочинеш, ще бъде необходимо понякога да обикаляш из фабриката, за да се запознаеш с машинарията, а главно — с двигателя и котлите.

Андрей. Добре. Мисля, че утре или други ден ще мога да почна.

Попов. До заминаването на Романов ти ще бъдеш негов заместник, а отговорност за всичко ще поемеш след тази дата.

Андрей. Добре.

Попов (към Сираков). Сега, Сираков, ти ще отидеш в канцеларията и там ще приготвиш изложенията по злополуката. При себе си няма да допускаш никого. Трябва също да редактираш в духа, в който ти казах, показанията на свидетелите работници.

Сираков. Разбирам. Господин директоре, не е излишно да ви доложя,... *(Поглежда Андрей.)*

Попов. Може да говориш всичко пред него.

Сираков. Като че и Боев насъсква работниците. Нещо негодуват за злополуката...

Попов. Кой ти каза това?

Сираков. Хе-хе-хе, аз имам хорица, които...

Попов *(като на себе си).* Ако той не беше толкова способен, ако производството не вървеше с него тъй добре...

Сираков. Аз само тъй... долагам...

Попов. Сега остави това... аз зная. Прибери всички книжа и иди в канцеларията.

Чува се отвън автомобилна сирена.

А ти, Андрей, почини си и можеш да обикаляш. *(Гледа го.)* Здрав си. Нищо ти няма. *(Приближава се до Андрей и го тупа по рамото.)* Само малко си бледен... Ще се поправиш. *(Излиза.)*

Сираков прибира книжата в папка.

Пауза.

Андрей. А вие, какво?... *(Гледа го. Пауза.)*

Сираков. Нищо.

Андрей. Чиновник ли сте тука?

Сираков. А че... чиновник.

Андрей. В канцеларията?

Сираков. Навсякъде...

Андрей. Професия имате ли?

Сираков. И аз съм техник, само че в едно предприятие на господин Председателя си изгубих ръката при злополука. Андрей. А сега?

Сираков. Сега — нищо... работя...

Андрей *(с презрение).* Работиш... А знаеш ли каква е разликата между тебе и червея?

Пауза. Сираков го гледа учудено.

Когато настъпиш червей и се откъсне част от него, тя пак ще израсне, но твоята ръка — никога!

Завеса

ДЕЙСТВИЕ ВТОРО

Чакалня във фабрична амбулатория. Наоколо до стените пейки. В средата — голяма правоъгълна маса и по нея разпокъсани списания и вестници, наоколо ѝ няколко стола. По стените са окачени картини с твърдо съмнителна художествена стойност. Сюжети: „Борба с туберкулозата“, „Венерическите болести“ и плакати „Пази чистота“ и други. Вдясно — прозорец. Вляво — врата, която води за приемната на лекаря. В дъното — голяма двукрила врата, напълно отворена. През нея се виждат рафтове с медицински потреби. До самата врата от външна страна, в ъгъл, има телефон.

I работник (60 г.). Та свири, казваш, а?

II работник (25 г.). Свири.

I работник. Силно ли?

I работник. А че... силно. Тука. *(Сочи гърдите си.)*

I работник. Май че не е силно, ама си се изплашил. Много се плашите сега младите. А ние през войната...

II работник *(прекъсва го)*. Какво вие през войната? Ти да си, та няма да се плашиш, а? Така било то! Войната... Остави я ти нея... Тогава е било друго...

I работник. Чакай бе, момче! Виж го как хвърква? Ама дее... Дай на човек две думи да каже...

I работник. Яд ме е, че само брътвиш.

I работник. Защо да брътвя? Чакай да ти кажа, пък тогава... През войната беше то. Един студ, студ, да плювнеш, плюнката на лед пада, на парчета...

II работник Е, чак толкова... Чул си го отнякъде.

I работник. Не вярваш, а? Какво си видял ти, момче — нищо. Още две косъмчета имаш под носа си... Та тогава нещо взе и мене да свири в гърдите. Ама свири, ти казвам — хармоника! Престане ли французино да боботи с артилерията, съберат се момчетата в землянката и викат: „Хайде, бай Младене“... Седна аз на средата, а те около ми и... слушат. Хеле, имаше едно даскалче: „Бай Младене — кай, — ти пари трябва да взимаш за музиката.“ Забоботи пак артилерията, а то се обажда: „Виждаш ли — кай — французино ти плеска ръце.“ Един вид бравос ми викат, разбираш ли?

II работник (*смее се*). Измисляш ги, ама хубаво ги измисляш. А французите ти ръкопляскат, а? Много пък далече се е чуло.

I работник. Че защо, може по безжичния да слушат хората. Ама какво съм седнал да ти разправам, ти не знаеш какво е това „безжичен“. Така, момче... Няма нищо — за една седмица ми мина.

I работник. А мене от пет месеца е и не минава.

I работник. От пет месеца? Тогава — не знам.

II работник. Мъчно ми е, не мога понякога място да си намеря. Имам детенце... Завърна се в къщи и то запротяга ръчичките: „Татко... татко...“ (*Съвсем с мъка.*) Едва бръщолеви... Искам да го целуна, а не ми дават.

I работник. Не дават ли?

II работник. Не дават.

I работник. Кой не дава?

II работник. Докторите...

I работник (*със съчувствие*). Тюуу — зверове!

II работник. И като си помисля, че ще трябва да го оставя... На кого?... С какво ще живеят?...

I работник. Е де, е де, виж го къде отиде. За това не мисли. Млад си, като на куче, дето е казано, ще ти мине. Аааа таквоз... за това не мисли... Не струва. От мъка човек се поболява... Тъй ами, не мисли...

II работник. И аз не искам да мисля, ама само влиза в главата ми. Като муха — пропъдиш я, а тя след малко, ето пак забръмчи до ухото ти.

Влиза III работник. Едър, с кожен каскет и китката му на едната ръка е превързана грубо.

III работник. Подранили сме, както се вижда. Брей, ама жега ще бъде днес... (*Бърше си челото.*)

I работник. Ба, така, на сянка, както съм тука, нищо ми няма.

III работник. О, бай Младене, ти ли си бе! И ти при доктор на стари години. Какво ти е!

I работник. А че... очите, баевото. Не гледат пустите, сълзят и беля ми правят.

III работник. Беля ли?

I работник. Онзи ден надзиратело ми каза да боядисам сто и петдесет парчета червен цафтиян. Хубаво, ама от пусто недоглеждане първите шест парчета съм боядисал сини и чак после се усетих. После — разправия, колкото си искаш. Така е то, когато човек не доглежда.

III работник (*смее се*). Голяма работа! И тях няма да ги хвърлят.

I работник. А бе то — така е, ама на...

III работник. Не се коси, ние няма да я оправиме.

I работник. Ти какво, за ръката ли си дошел? Какво ти е?

III работник. Натъртена е нещо.

I работник. А че докторът ще ти помогне ли на натъртено?

III работник. Все по разбира той.

I работник. Разбира, вятър! Аз от баба си още зная — на натъртено — лук. Лучец, лучец на натъртено. Така да знаеш. Турни кълцан лук, пък после, ако не мине, магаре ми кажи.

II работник (*мълчи, умислен до това време*). Ти все знаеш.

I работник. Зная зер. Сега, което зная — зная.

II работник. А за очите си цяр не знаеш, ами при доктора си дошел?

I работник. Е, то за очите е друго. И на тях им знам цера, на моите очи.

III работник. Хайде де, какъв е?

I работник. Младост.

Вторият и третият работници се смеят. Влизат IV, V и VI работници. VI работник е с патерица. Единият му крак е превързан.

I работник. Не сме били само ние за доктор.

IV работник. Не бой се, лека-полека, както върви, по цяла смяна ще идваме.

V работник. Трай, че иде доктора с онова куче...

III работник. Че какво, като иде, за него сме дошли я. Него чакаме. Или да я оправят, или...

VI работник. Икономии ще ни правят на наш гръб... Ех, няма ли и ние да ги впрегнем един път... да ги видя аз как се вдига ос, тон и половина, с дванайсет души... Да видим тогава чии крака ще се счупят. „Не си внимавал — казва — и затова си го счупил.“ Не съм внимавал ли? О-ооо, да видя аз тогава!...

I работник. Стига бе, момчета, сами на белята в устата влизате.
IV работник. А така сме цъфнали.

Влиза Сираков.

Сираков. Много пък болни днеска.

I работник. Всеки по нещо си има, господин Сираков. Аз... таквоз... за очите.

Сираков. Не можахте да разберете, брей, не можахте. Сега сме във форсмажор — един като липсва, цялата работа куца.

VI работник. Ти да не искаш на носилка да ни носят във фабриката?

Сираков. За тебе не казвам. *(Към II работник.)* Ти пък защо ей дошел?

II работник. Аз си знам защо. Не ме закачай, че както ми е причерняло... Мене сваят ми се вие, а той взел да ме разпитва. Аз си знам защо...

II работник. Ти по-добре си иди и не се бъркай. Никой от добро не идва тука. Какво, ще ни плашиш с директора ли? Казвай на когото си искаш, но не ни закачай.

Сираков *(омекнал)*. От добро не разбирате, та човек да ви продума. Кой ви закача? Все искате като началство човек да се отнася с вас. А само за надници плачете. Не може така. Форсмажор сме. Трябва да се бърза. Поръчки има.

V работник. Като има поръчки, та на баща ти парите ли ще пропаднат?

Сираков стои в неловка поза.

Лекарят *(показва се на лявата врата)*. Първият поред.

I работник. А че комай аз съм. *(Излизат заедно с лекаря.)*

IV работник. Остави го бе, той, човека, с това прехраната си вади.

V работник. Нека я вади, само че от сиромашки залък понякога пресяда.

Сираков. Как сте се наострили... Като оси се разбърмчахте.

VI работник. И как ще се разбръмчим!

Сираков. Зная аз кой ви дава тия фитили. Мъти ви главите онзи, механика Боев, ама на добър край няма да ви изведе. Вие ще пострадате. Мене какво ми е? И аз — работник като вас. Опичайте си ума, че лошо ще стане.

III работник. От това по-лошо де?

Сираков. Мъти се тя някаква, ама де да видиме...

VI работник. А бе ти над чужди мъртви защо плачеш? Гледай тебе да ти е топло, пък нас ни остави. Твоите сълзи ние ги знаем. Едно ще ти кажа: да не съм те чул друг път за Боев да си казал нещо, ни лошо, ни добро, че зъбите ти избивам. Ти на този човек краката не си достоен да целунеш, разбираш ли?

V работник. Той без риза ще умре, а ти и тези от гърбовете искаш да смъкнеш.

Сираков. Аз нищо не искам, аз... така — за ваше добро ви приказвам. Ваша воля. Като не искате да ме слушате, много ви здраве. *(Излиза.)*

III работник. Какъв е мазен, когато види дебелия край.

VI работник. Почакайте, всички мазни ще станат.

II работник. Колко пари ми струва, когато мене няма да ме има вече...

VI работник. Не е така. Ако само за душите си гледаме, да станем като този скот. Ти дете имаш. За него не мислиш ли? То няма ли да живее по-нататък? Няма ли и то да работи? А на Боев какво му липсва? Получава си хубави пари, ама пак се бори.

III работник. А младият инженер? Баща му директор и пак ръмжи.

IV работник. Наистина това момче не мога още да го разбере. Много човешки се носи. С Боев постоянно се разправят. Обикалят, гледат машините... Някак не по служба се носи.

VI работник. Механика веднъж ми разправяше: „Честно момче, малко са — казва — такива.“

III работник. Да го няма Романов, той ще ги оправи, ама...

V работник. Какво ще ги оправи бе, така се оправя то. Като бил син на директора, та ще го гледат за черни очи. Господ да е, щом им мъти водата, ще го изгонят.

IV работник (към VI.) Онзи ден, когато ти пострада, чух го да гълчи Лалев: „Ти да не мислиш, че като си взел по-малко хора, голямо чудо си направил? Хем крака си счупил — казва — на човека, хем оста си побил. Сега — казва — една надница няма да стигне само да я шлифоваме.“

Отваря се лявата врата. На нея се показват I работник и лекарят.

I работник. Казвам му на това момче (*сочи II раб.*), че зная цяр за моите очи, а то се смее. Та, за очила — през време на работа, може. Ама за иначе, за постоянно — не си маскаря аз лицето на стари години. Така. Хайде сега, със здраве. (*Излиза.*)

Лекарят. Втори поред. (*Става II работник и мълчаливо влиза в приемната.*)

V работник. Какво му е, та е толкова оклюмал?

IV работник. Гледа си хала човекът.

Андрей. Един човек е унищожен като животно, а ние ще разрешаваме тактически задачи. Срамота!

Отвън се чува сподавен шум: „По-полека, внимавайте на ъгъла.“ Друг глас: „Дръж по-леко де, целия си се схванал, като вол вървиш.“

Лекарят (*излиза през дясната врата. Вън се чува гласът му*). Не оттука, през другата врата, направо в приемната... Така, внимателно.

Чуват се охканията на пострадалия: „Ей, Иване, Чапраз, ти нож нямаш ли?... Секач?... Убийте ме, беее, убийте ме... А бе вие сърца нямате ли?... Убийте ме, беее... Не мога повече. Ее-ех...“ Заглъхва.

Андрей. Чуваш ли?

Попов. Страшно... И как ли боли?

Андрей. Боли... Знаеш ли, иде ми да й драсна една клечка кибрит... или като тогава — една бомба, но не малка — така — всичко да пръсне, от основи...

Попов. Кой е виновен тук? Счупил се е шмиргела, и туйто...

Андрей. Кой е виновен? Без виновен не може. Все има някой, има първопричина винаги.

Попов. Още по-добре. Нека виновния е един, а не цяла фабрика.

Андрей. И ти искаш да го търсиш?

Попов. Разбира се.

Андрей. Добре. *(Отива на телефона и застава, близо до вратата в дъното).* Ало... ало... Канцелария, канцелария... вие ли сте, господин Сапунджиев?... Дайте ми механика Боев... да, свържете ме направо с неговия телефон... Благодаря... Чакам.

Попов. Какво мислиш да правиш?

Андрей. Ще търся виновния.

Попов. А ако няма виновен? Ако виновния сега умира? *(Сочи вратата вляво.)*

Андрей. Обикновено така става. Мъртвия не може да говори, виновния има пари и обществено положение, а истината затрупват с камъни и пръст. *(Телефонът звъни. Андрей отива.)* Вие ли сте, Боев?... Преди малко... естествено, ще започнем... Донесете ми парчета от счупения шмиргел... да, да, и книгата за материалите... тя е в шкафа... дясното чекмедже... Щях да забравя — и офертите за покупката на шмиргелите. Колкото може по-скоро. *(Връща се.)*

Попов. Мислиш ли ти, Андрей, че толкова лесно може да се намери виновния?

Андрей. Не е никак мъчно. Преди всичко това е система. Не е лесно само да се накаже.

Попов. Да, да, дори така да е. Тогава? Имало е хиляди случаи, когато моята съвест на прям моряк се е бунтувала страшно. Но... нищо не може да се направи. Ние всички сме в един кораб, може би според твоите млади очи гнил, плесенясал, пълен с плъхове, и сме се впуснали с него в далечно плаване... Да се изчистят плъховете друг изход няма, освен да запалим кораба... А наоколо е море... няма бряг... По-хубаво ли е да изгорим ние, Андрей, или по необходимост дз оставим плъховете?

Андрей *(с болна ирония).* А Бранд, татко, какво ще стане с твоя Бранд — „с разветите коси от бурята, в момента, когато преминава фиорда“?

Попов. Да... Бранд... *(Тъжно клати глава.)*

Андрей. А за плъховете — имаш право. Аз нищо не мога им стори. Аз — сам. Но техният живот е застрашен, защото кораба все пак ще пропадне, защото милиони чакат неговата гибел! И ако вам се струва, че няма бряг — лъжете се, — има бряг!... Но вашите очи са много стари и не виждат, и не искат да видят.

Чува се гласът на пострадалия: „Докторе, дай ми някакъв бяс бе, отрова ни дай... Ооох!“

Попов. Не мога да понасям повече. Нека дойде Романов, нека той се разправя, нека той слуша. Не мога да издържам тези погледи. Ти видя ли как ме гледаха работниците? Искам ли аз... Нещастие... А ти, Андрей, внимавай. Той, Романов, ще оправи всичко. Не бързай.

Влиза Боев, облечен в дочени дрехи. Мълчаливо поздравява Попов.

Боев (към Андрей). Ето, господин инженер. Всички парчета не могат да се намерят.

Попов. Защо са ти тези неща?

Андрей. Търся виновния.

Попов. Искаш да кажеш — инженер Романов?

Андрей. Точно така. Още по-рано го запитах за разликата по отношение на оборотите. Той се засмя и отвърна: „На практика не всичко е така гладко, както на теория.“

Попов. Не разбирам.

Андрей. На шмиргелите, които се употребяват в тази фабрика, е написано, че се допускат максимални обращения хиляда и осемстотин, а на осите ние имаме две хиляди и петстотин въпреки крайно нестабилните стативи.

Попов. И ти искаш да обвиниш инженер Романов?

Андрей. Не само това. Гадното тука е, че аз подозирам гешефт.

Попов. Гешефт?!

Андрей. Да, така ми се струва. *(Вади от джоба си малка луна и наблюдава няколко парчета от шмиргвла.)*

Пауза.

Попов. Стига, Андрей! Не забравяй, че благодарение на него ти от утре заемаш неговия пост.

Андрей. Тогава какво — да си затварям очите?

Попов. Не да си затваряш очите, но да не пламваш.

Андрей. И когато в тази фабрика има убийци?

Попов. Убийци?!

Андрей. Този човек там е убит с предумисъл от инженер Романов.

Попов. Не е възможно!... Какво искаш да кажеш?... Чакай, Андрей... Не бързай, ти много бързаш... Защо не идва той?... Къде е Романов? Ще отида... Внимавай, не бързай с изводите си. Той ще ти докаже... Аз ще го извикам... *(На излизане.)* Андрей, не бързай!... *(Внушително.)* Андрей, не бързай!...

Андрей. Та това не са шмиргели, а боклуци.

Боев. Още не мога да разбера нищо.

Андрей. Не разбирате? За мене е ясно — инженер Романов, за да реализира икономии, вместо шмиргели е доставял боклуци. Инженер Романов е знаел, че тези шмиргели не отговарят на оборотите, и ги е поставял...

Боев. Гадове... *(През зъби.)* Онзи човек лежи с раздробен стомах...

Пауза. Андрей разглежда офертите и книгата за материалите.

Андрей. Виждаш ли, виждаш ли? Аз имам право... *(С болка.)* Имам право.

Боев се навежда над книгата.

Той даже не се е постарал да се прикрие. И защо? Кой ще го следи?... Всеки си има свой отдел и граби... Една взаимна, мълчалива компенсация. В офертите имаме две марки за парче, в книгата за материалите — треста и осемдесет лева. Къде е разликата? За мито ли? Това е смешно.

Боев. И сега ще дойде звездите да ми сваля. Гад!...

Лекарят *(влиза).* Къде отиде господин директора?

Андрей. След малко ще дойде.

Лекарят. Пострадалия почина въпреки всичките ми усилия да спася живота му.

Боев. Какво са вашите усилия, докторе? „Въпреки всичките ми усилия“... Ако от една страна режем, от друга над даваме, разбира се, нищо няма да излезе. „Усилия“...

Лекарят. Вярно... Но кой е крив? Случило се е... *(Отива на телефона.)*

Боев. Знам как се е случило. Може и друго да се случи...

Лекарят *(на телефона).* Ало, канцелария... Съобщете на господин директора, ако е там, че работника почина... Нека уведоми властите. *(Отива направо в приемната.)*

Боев. Какво мислите да правите?

Андрей. Естествено, ще изложа в съда това, което виждам.

Боев. Та кой ще ви вика в съда?

Андрей. Лесно. Ще накарам семейството на пострадалия да заведе дело.

Боев. Но вие, господин инженер, не знаете ли, че обикновено в такъв случай нищо не излиза.

Андрей. Зная. Вие имате право. Донякъде това е дон-кихотство, но не мога да мълча.

Боев. Те ще ви изхвърлят.

Андрей. Зная. Но да въведе нов порядък във фабриката, те пак няма да ми позволят, защото не е в техен интерес. А така поне на работниците ще се отворят очите.

Боев. А вие?

Андрей. Какво аз? Аз съм един, а те са много.

Боев. Така, така... Чакайте, вие, значи, искате да се жертвувате? А бихте могли да седите тука и да получавате заплатата си. Бихте могли така, по линия, да наследите завинаги онази гад Романов. Знаете ли, аз съм груб човек... Много съм страдал и нежности в устата ми стоят като коприва, но вие, вие сте ми брат!

Андрей. Боев, нека бъдем братя!

Боев. Ще им кажа аз, всичко ще им кажа. И да видиш как те обичат с простите си души, ще видиш, Андрей. *(Гледа го с любов.)* Нали не ми се сърдиш, че те наричам така? Какви братя сме, ако приказваме като на бал? Ако те уволнят, ние и стачка можем да им направим.

Андрей. Слушай, остави това... Има работи, които ти не знаеш. Как ще живея аз по-нататък, когато в бащиния ми дом ще настъпи

такава паника? По-хубаво е да си замина. А стачка... има хиляди други причини...

Боев. Причини вярно има. Но стачица ще им направи-ме ние, братко, ей тъй на — от солидарност. А причини вярно има и тях ще сложим, най-важно — тях, а после — нека привикнат... току-така без практика не може.

Андрей. И не им казвай. Тука няма никаква моя жертва. (*Сочи вратата.*) Тя е там, тя е обща и усилията трябва да бъдат общи.

Боев. Добре. Има кога да поговорим за нашето поведение. А сега на най-главното, на практическата част. Ако Романов узнае твоите обвинения, няма да допусне тези неща (*сочи парчетата и книжата*) да влязат в съда в такъв вид.

Андрей. Моите обвинения не се базират само върху тях. Ами тази язва в котела и превишеното налягане? Ами трансмисиите, които се люлеят като паяжина? Ами липсата на вентилатори?

Боев. Дявол да го вземе, но всичко, което казахте, може да влоши положението на Романов и да осигури живота на работниците, съмнително, разбира се, но към процеса не се отнася и затова ние трябва да запазим тези неща.

Отвън се чува оживен разговор.

Боев. По-тактично е да си отида. Довиждане, Андрей. Иначе може да предугадят. (*Ръкуват се.*) Да бъдем силни. (*Излизайки.*) А стачица ние ще им направим... Аз отдавна мисля...

Андрей (*прибира парчетата и книжата*). Сега започва. Това е началото.

Влизат Романов и Попов.

Романов. Що за страх, драги колега? Изплашили сте се? (*Смее се.*) Страшно нервна е сегашната младеж.

Андрей. Не се смейте, господин Романов! Там лежи един човек, мъртъв, с разкъсан стомах от шмиргелови парчета.

Попов. Как, той умря ли?

Андрей. Да, умря!

Романов. Разбира се, разбира се, това е друго... Трябва да се отнасяме с уважение към мъртвите.

Андрей. А към живите? Ако ние се отнасяхме с уважение към живите, сега той нямаше да бъде мъртъв.

Романов. Странно е това желание да трупаме всичко върху нашата съвест.

Андрей. И вие наричате това „желание“? Хъмм!... „Желание“!... Но не разбирате ли, че нещата се налагат в случая мимо нашето „желание“? Вие не чувствувате ли, че той оттам крещи страшно: „Убийци, убийци!“...

Романов. Еее, ето ти и халюцинации.

Попов. Да, да, халюцинации.

Андрей. Вие не чувате ли как жена му, децата му крещят всички заедно в къщи: „Убийци, убийци, убийци!“...

Романов. Как, вие и това ли чувате?

Попов. Но те още може би не знаят.

Андрей. Вие не чувате ли как от фабриката тежко, като удар и чук, всички работници повтарят под ритъма на машините: „Палачи, палачи, палачи!“...

Попов *(с ужас, като ехо)*. „Палачи, палачи, палачи!“...

Романов *(иронично)*. И ти ли се поддаваш на халюцинацията?

Попов. Аз?... Не. Но това е така страшно... Като че ли той действително чува... Някога там, в морето, когато беше много тихо, през нощите, някой от екипажа казваше, че чувал виковете на удавените в далечината. Отначало всички се смеят, но след пет минути до един стоим безмълвни и слушаме... Няма нищо и все пак напругаме слухът си. Страшно е, нали?

Романов. Страшно! И ти се страхуваш? Според мене не е мъчно всичко да се уреди. И защо това чудовищно надуване на нещата? Каква полза?

Лекарят *(влиза)*. Вие тука ли сте, господин директоре? Аз ви телефонирах в канцеларията. Той умря.

Романов *(малко раздразнено)*. Да, чухме вече.

Лекарят. Но какво съм виновен аз, господин Романов, та ми се сърдите? Положих всички усилия и въпреки това...

Романов *(прекъсва го)*. Никой не ви казва, че не сте положили усилия.

Лекарят. Знаете ли; открих, че той мирише слабо на алкохол.

Андрей. Как, как?

Попов. На алкохол?

Романов. На алкохол? Истина ли той мирише на алкохол?

Лекарят. Да, на ракия.

Романов (*мисли за момент и после лицето му се озарява*). Чакайте! На ракия?... А защо, дявол да го вземе, не ми казахте още отначало, нима не знаете, че е по-важно от това, че е умрял?

Андрей. Тюуу, що за мерзост, инженер Романов!

Романов. Не ми бъркай!... Чакайте!... Сега аз съм в творческа хипноза... Значи, той мирише на ракия?

Лекарят. Да, мирише слабо.

Романов. Не е вярно! Той мирише силно на ракия! Господин докторе, мъртвия ви пациент мирише нетърпимо на ракия!

Лекарят. Но той мирише слабо, господин инженер.

Романов. Не! Сега аз чувствавам оттука (*гледа иронично Андрей*), че той мирише нетърпимо. (*Към лекаря*). Вие навярно имате хрема.

Лекарят. Възможно е, възможно е.

Романов. Вие изпълнихте бляскаво своята задача. Идете си сега и пригответе книгата, отнасящи се до вашата длъжност за случая.

Лекарят. Добре, господин инженер. (*Излиза.*)

Романов. Разбирате ли вие какво е творческа треска? Навярно когато ваеете, изпитвате нещо подобно. Сега аз ще ви дам един урок. (*Отива на телефона.*)

Попов. Какво мисли да прави той?

Романов. Ало... Ало...

Андрей. Нима не разбираш?

Романов. Ало, ало... дявол да ви вземе! Не се обаждат. Ало!... Ах, сволоч такава! Ало!... Да, вас. От половин час звъня и никой не се обажда. Навярно спите там всички... Не ме интересува... Веднага разпоредете да дойде при мене, да, тука, в амбулаторията... притежателя на отсрещната кръчма... Дявол я знае каква е... Да. „Кожарски работник“. Нека дойде веднага. Разбирате ли какво значи веднага? По-добре Сираков нека го извика. Ве-дна-га! (*Връща се.*) Сега ще видим!... (*Самодоволно.*) Творческа треска! Ха-ха-ха-ха... творческа треска.

Андрей. Самодоволството ви е лошо, много лошо. Дори не мога да го нарека иначе освен цинизъм.

Попов. Андрей!

Романов. Цинизъм! Ха-ха-ха-ха... Цинизъм!

Андрей. Да, цинизъм.

Романов. Вие сте много щедър в епитетите. Цинизъм... Не, това не е цинизъм, драги колега, а изобретателност или кой знае какво друго, но в никой случай цинизъм. Ето преди малко вие седяхте безпомощен, просто като дете, и не знаехте какво да предприемете.

Андрей. Разбира се, безпомощен. Да възкресявам мъртви аз не мога.

Романов. Та кой ви е казал, кой е искал от вас да възкресявате мъртви?! Вие не сте тука с Христова мисия, а да се грижите за машините и да защищавате фабричните интереси в техническо отношение. Аз съм уверен, че по първия пункт вие сте великолепен. Не по-лошо от мене познавате всяка машина. Но достатъчно ли е само това? Не. Не е достатъчно да знаете диаграмите по шума на машината.

Андрей. А вие какво искате?

Романов. Малко познавате интимния живот.

Андрей. Така ли мислите? Аз имам достатъчно опити от миналото, оттогава, когато бях стажант, оттогава, когато едно парче вмирисано месо беше по-сладко от всякакъв котлет...

Романов (*прекъсва го*). Да, може би, може би... Но у вас има, изглежда, излишна съвест, а това е вредно... Съвестта за нас, колега, е лукс, както е бил лукс в онова време за вас котлета. Виждате ли, живота е устроен тъй, че всеки трябва да изпитва лишения.

Попов. А колко би било хубаво, ако съществуваше някаква пълнота, едно равновесие... Тъй — и съвест, и котлети...

Андрей. Не е възможно.

Романов. Ла, наистина това е невъзможно.

Попов. А защо?

Андрей. Нима не разбираш, че сега е невъзможно?

Романов. Живота е устроен така. Лишения всеки трябва да търпи. Аксиома е... (*Погледът му случайно пада на прозореца.*) Ай, дяволът, как кара!... Като вятър...

Попов. Кой е?

Романов. Жорж. Впрочем той ще се издигне. Убеден съм, че нему ще върви. *(Гледа часовника си).* Още го няма този дяволски кръчмар.

Попов. Жорж е добро момче и има зад гърба си цяло състояние.

Романов. У него няма нито следа от вашата сантименталност, а то е добър залог.

Андрей. Нима у мене има сантименталност?

Романов. Дори в твърде голяма доза.

Андрей. А мене ми се струва, че нямам нито следа от тази проказа.

Попов. Защо пък проказа?

Романов. Той много правилно се изрази — същинска проказа. Ако аз съм се поддавал на такива чувства, знаете ли, досега да съм полудял. Но вие сте млад. Всичко ще се изпари. Във ваш интерес е. Да се отстраняват пречките за мене е страст.

Андрей. Да се отстраняват пречките за мене е нужда.

Романов. Добре, както искате го наречете, все едно. Тогава защо не отстранявате? Един човек бил убит. Какво искате? Защо не прескочите трупа му и не вървите напред?

Чука се на вратата.

Попов. Влез!

Влиза Кръчмарят.

Кръчмарят. Добър ден. *(Бърше си лицето.)* Брей, топло, брей... Небето се е нагряло като връшник. Малко като бърза човек — остави я...

Романов. Ела, ела насам.

Кръчмарят. Идва при мене господин Сираков и ми казва: „Бягай — казва — при инженера в амбулаторията.“ Две крачки място, а замирисах от пот като пор.

Романов. Бай... *(Гледа. Кръчмаря.)*

Кръчмарят. Коста, Коста.

Романов. Така, бай Коста. Викаме те по една работа при нас и вярваме, че няма да се излъжем с тебе.

Кръчмарят. Еее, и таз хубава, може ли!

Романов. Фабричното управление отдавна искаше да отвори на свои средства някъде близо една лавка, но аз се противопоставих. Където има повече пари, и клиентите са там, нали?

Кръчмарят. Така е, така е...

Романов. Тази работа я разтурихме. Нека, казвам, и хората да преживяват.

Кръчмарят. Хубаво сте направили, господин инженер, а то, каквото затегнат стана живота, бог знае къде щяха да ни лаят кучетата. Благодарим.

Романов. Ти не можеш да отречеш, че имаш полза от фабриката.

Кръчмарят. Ааа, да пази господ, сега каквото е право — право е.

Романов. Добреее. Ами тази сутрин беше ли при тебе Арсо Македонецата?

Кръчмарят. Арсо ли? Умрял бил, казват. Бог да го прости.

Андрей (внезапно). Тази сутрин той идва ли при тебе?

Кръчмарят. Той всяка сутрин идваше.

Андрей. Всяка сутрин? Никога ли не пропускаше да не дойде?

Кръчмарят. Кажу го — никога.

Андрей. Пиеше ли? Какво пиеше?

Кръчмарят. Пийне си човекът едно шише ракия и си отива.

Романов (към Андрей). Просто красиво е да ви слуша човек. Ето това се казва крачка напред. Като че ли сте бил съдебен заседател.

Андрей (към Кръчмаря). И винаги си пиеше по едно и ише?

Кръчмарят. Като часовник.

Андрей. Едно шише, казваш. Какво е това шише? Един литър, половин или...

Кръчмарят. Да пази господ, петдесетаче.

Андрей (доволен, към Романов). За мене това е достатъчно, колега.

Романов (мъчи се да прикрие яда си). Слушай, бай Коста, тази сутрин да е пил случайно повече?

Кръчмарят (гледа учудено). Не е, господин инженер. Аз му дадох шишенцето, помня като сега, изпи го и си излезе човека.

Романов. Остави сега тези работи. Аз утре заминавам за по-дълго време. Струва ми се, че имам при тебе някакъв дълг.

Кръчмарят. Дълг?! Та вие никога не сте влизали в мойта кръчма.

Романов. И таз добра! Никога? Я си спомни! Аз имам да уреждам с тебе доста голяма сметчица, как си забравил?

Кръчмарят. А че... не помня такова нещо, господин инженер.

Романов. Ти да не мислиш, че за някакви хиляда и двеста-триста лева ще се черня? Или за това, че съм защитил интересите ти пред фабричния съвет, та трябва да ми ги простиш? (*Смее се.*)

Кръчмарят. Не е там работата бе, господин инженер, ама не помня.

Романов (*изважда портфейла, си и го разтваря. Кръчмарят гледа алчно парите*). Вземи. (*Подава му няколко банкноти.*)

Кръчмарят. Брей, толкова да съм изкуфял!... Как съм забравил!... Ама аз не помня и да съм сънувал такова нещо.

Попов. Вземи де, щом ти казва инженера, значи, така е. Никой не си дава парите на вятъра.

Кръчмарят (*взима парите*). Дума няма бе, ама не мога да се начудя. Изглупял съм аз, изглупял — ето какво.

Романов. Бай Коста, ти си забравил, че имам да та давам над хиляда лева. Не е ли възможно също така да си забравил колко шишенца ракия е изпил тази сутрин Арсо Македонец?

Кръчмарят. Ех, всичко става, хора сме...

Романов. Защото, ако всеки консумира у тебе само по едно шише ракия, къде ще ти излезе края? Тогава по-добре да отворим фабрична лавка.

Кръчмарят. А сега де! Какво приказвате? Все някак поминуваме.

Романов. С толкова малко шишета?

Кръчмарят. А че... може и повече да са били.

Романов. Тъй — пет, шест?...

Кръчмарят. А че както обичате — може и седем, осем.

Романов. А напи ли се Арсо?

Кръчмарят. Не беше пиян човек.

Романов (*подава му друга банкнота*). Да не би да не си забелязал? Сигурно съвсем слабо е залитал?

Кръчмарят (*взема банкнотата*). Той че залиташе — залиташе, ама аз си помислих да не е сънен човека.

Романов. С една дума — пиян беше. Пиян, но само набито око може да го забележи, нали?

Кръчмарят (*смига лукаво*). Така.

Романов. За кръчмата си сега не се бой. Всичко е наред. Ти ще потвърдиш това, което каза, ако стане нужда, нали?

Кръчмарят. Само... такава... да не отида зад решетката, господин инженер?

Романов. Не се бой, щом съм аз с тебе, и правдата е с нас. Няма от какво да се страхуваш. Хайде, сега, иди си гледай клиентите. Казаното — казано.

Кръчмарят. Само, което сме говорили, тука да си остане. Ако научат работниците, ще ме изядат с парцалите.

Романов. Може ли, не сме деца!

Кръчмарят. Хайде със здраве. (*Излиза.*)

Романов (*към Андрей*). Що за приумица имате? Мислите ли, че няма да се справя? О-ооо и още как! Нима една преграда у вас не създава импулс да я преодолеете? Нима искате да минете по линията на най-малкото съпротивление? Вие за кого се борите, за мъртвите ли? (*Сочи вратата вляво.*)

Андрей. За кого се боря? За живите. За ония, които трябва да живеят.

Романов. Това сме ние — двигателите на фабриката.

Андрей. Не! Това са милионите гниещи в тъмни бордеи, това са хилядите просмукани от минната влага, но отпразвили очите си към едно огромно слънце...

Попов. Андрей, Андрей, какво говориш, Андрей?!...

Романов. Остави го. Нека се изкаже, нека изхвърли от себе си този психологически баласт. Не виждаш ли, че това е нервно разстройство, последствие на злополуката?

Андрей (*с яд*). Не е никакво нервно разстройство!

Романов. Но вгве сами се издавате. Ето — и гласът ви... Разбира се, особено един млад човек, не може да не влияе такава картина: разкъсан стомах, кръв, парчета шмиргел... Но практичната част не е трудна, нали? Винаги парите могат да създадат здрава опора. Човека

пиян... движение, обръщения... едно невнимателно натискане и... прас...

Андрей. Стига, инженер Романов! Нима мислите, че някой ще повярва на тази мръсна история? Нима...

Романов (*прекъсва го*). Еее, ето пак нерви! Безусловно ще ни повярват там, където трябва.

Попов. Андрей, съобразявай се! Внимавай! Ти избухваш като взрив. Романов утре заминава. При някое друго положение ти не ще можеш да контролираш нервите си. Какво ще стане тогава?

Романов. Какво ще стане ли? Или ще си запретне ръкавите и ще създава „мръсни истории“, както сам той се изразява, или ще пропадне. Едно от двете. Друг изход тук няма.

Андрей. Не, лъжете се, инженер Романов. Има един друг изход.

Попов. Друг?

Андрей. Да. Да запалиш един пожар в душите на хората, който ще освети техния път.

Романов. Оставете настрана облаците. Действително чак сега разбирам, че у вас скулптора много пречи на инженера. Аз утре заминавам...

Андрей (*прекъсва го*). Няма да заминете утре.

Попов. Защо да не замине?!

Романов. Как няма да замина? Или забравихте моите бърбери, паспортите...

Андрей (*прекъсва го*). Нима забравихте онзи, който лежи там?

Романов. Е, та какво?

Андрей. Докато не се разгледа делото по неговото убийство, аз няма да поема длъжността.

Романов. То е от общ характер и е работа на прокурора. Ако той иска. Какво ви интересува вас? Какво дело?

Андрей. Делото за убийството на този човек, което ще заведе неговото семейство.

Романов. Тука не съществува такава практик?.

Андрей. Тогава аз ще я въведа.

Романов (*с ярост*). Тогава... вие ще си отидете.

Андрей. Да, ще си отида.

Влизат Елена, Жорж и Мира.

Елена. Не ви ли пречим, господа?

Романов. Да пречите? Защо? Ние вече си привършихме работата.

Попов. Елена, ти какво търсиш тука? Нима тази атмосфера е за твоите нерви?

Елена. Не трябва ли всички да вземаме участие в нещастията на другите?

Жорж. Срегнах госпожата и тя ме помоли да я придружа.

Мира (*стои нерешително до вратата*). Бих искала да поговоря с господин Попов.

Попов. С мене?

Мира. Не, с Андрей.

Андрей. Добре, сега, след малко. Почакайте една минута.

Жорж. Знаете ли, господа, госпожата има една чудесна, идея, която приемам от все сърце.

Елена. Не зная вие как намирате, но аз искам да окажем един акт на внимание, тъй да се изразя, на пострадалото семейство.

Андрей. Ти ли искат това, майко?

Елена. Разбира се. Ако устроим един бал в полза на пострадалите?...

Жорж (*към Андрей*). А вие ще декорирате салона в черно. Един вид траур, нали?

Елена. Ууу, Жорж, черно!... Но как ще се чувствуват присъстващите, какво ще бъде тяхното настроение? Сякаш в гроб...

Мира (*не може да се владее*). Андрей, ти ще си отидеш, нали?... Нали ще си отидеш, Андрей? Ръждата... „Освободеният човек“... нима ще пропадне „Освободеният човек“?

Романов. Госпожицата, изглежда, днес е свирила много нервна музика?

Попов (*погледът му от по-рано е спрял на прозореца*). Кой е този младеж, дете тича насам?

Гледат всички.

Мира (*като че ли си припомва*). Кой е този младеж?... Ах, това е неговият син, синът на убития!...

Романов. Ето ти сега излишни сцени. (*Отваря лялата врата.*)
Докторе, идва синът на умрелия. Моля те, преведи го през другата врата... По-скоро, моля...

Елена. Не мога да понасям такива трогателни сцени.

Отвън се чуват стъпки. Гласът на доктора: „Тука, тука... елате отсам“... Друг глас: „Къде е той?... Жив ли е?... Кажете ми, жив ли е?...” Пауза. Същият глас пронизващо: „Татко, татко!“... Ридания.

Елена. Бедно момче...

Андрей (*бавно*). Един благотворителен бал за пострадалите.

Завеса

ДЕЙСТВИЕ ТРЕТО

Обстановката на първото действие. Вън бавно се смрачава. На сцената осветлението е слабо.

Лилия. Стъмва се, а още ги няма.

Мира. Навярно съда е имал и други дела.

Лилия. А как ме е страх, как ме е страх...

Мира. Защо се страхуваш? По-рано и аз се страхувах, боях се, че и той ще ръждясва като нас. Сега вече вярвам в него.

Лилия. Не виждаш ли, че за мене е мъчно, невъзможно дори да приема Андрей така...

Мира. Как?

Лилия. Чист, но в изгнание. Скулптора, който руши всичко, което не му харесва. Или онзи Андрей — останал завинаги при нас, но примирен. Брата Андрей.

Мира. Да... Да... Разбирам.

Лилия. Осем години бе изгубен за нас. И сега... А как мислиш, не може ли все пак да остане?

Мира. Не може. Сега там, в съда, той се прощава с всички.

Лилия. Прощава ли се? Толкова ли скоро? Нима ти мислиш, че толкова скоро?

Мира. Да. Ако не отстъпи от себе си, той сега се прощава.

Лилия. Мира, а „Освободения човек“? Недовършен ли ще остане той?

Мира. Сега него довършва там.

Лилия. Там, него?!

Мира. Довършва го не с чук и длето, а с живо дело. Той се саможертвува за онези, чийто бунт е въплътил в „Освободения човек“.

Лилия. Саможертвува... А ние?... А нашата болка?

Мира. Ние ще изкупваме. Знаеш ли, срамувам се от себе си. Някъде дълбоко в мене един глас казва: „Бих искала да остане, нека остане.“ Нищо не съм му казала за това, но страшно ще боли, когато си

замине. Но какво да правя? Иначе не може. Немислимо е. Той трябва да замине, защото „Освободения човек“ би бил само едно пусто обещание.

Лилия. Мира, Мира... и ти ли се бориш със себе си?

Мира. Тук няма никаква борба.

Лилия. И ти ли не можеш да решиш да замине ли той, или да остане?

Мира. Не, аз отдавна реших. Той трябва да замине!

Лилия. Трябва...

Мира. Само че... как искам преди това да видя „Освободения човек“. Много ли остава още, за да го довърши?

Лилия. Главата е готова.

Мира. Готова ли е? А какви са очите? Искрят ли? Устремени ли са?

Лилия. Устремени.

Мира. Не мога ли да го видя?

Лилия. Не, Мира, той носи ключовете в себе си. Ти знаеш, че напоследък страни от нас, особено от мама и татко. Само мене пускаше понякога в стаята си.

Мира. Може би случайно днес е оставил вратата отворена.

Лилия. Едва ли, едва ли е възможно да остави вратата отворена.

Мира. Все пак... случайно... Лилия, моля те, иди виж.

Лилия. Но той е излязъл тази сутрин в тъмно и не се е завръщал през целия ден.

Мира. Аз никога не съм имала щастие, Лилия, може би днес... може би сега вратата е отворена...

Лилия. Добре. Ще проверя, но не ми се вярва. *(Излиза. Говори отвън.)* Мира, като че ли лампата в стаята му свети.

Мира. Свети? Ето, виждаш ли?

Лилия *(отвън)*. Чакай малко. Андрей, тука ли си? *(Пауза.)* Андрей!... Ах, Мира! *(Тичешком влиза.)*

Мира *(тревожно)*. Какво има? Какво стана?

Лилия. Свършено е.

Мира. Свършено?

Лилия. Той си отива.

Мира. Отива ли си?... Толкова ли скоро?... Сама преди малко казах, че той сега се прощава в съда, а ето, като че ли за пръв път

чувам. Ти откъде знаеш?

Лилия. Изглежда, че сутринта е забравил лампата, оставил я да свети. Отивам до вратата и го викам. Никой не се се обажда. Чукам — пак никой. Помислих си най-лошото. Тогава погледнах през отвора за ключа...

Мира. Е, какво?

Лилия. Всичко негово — прибрано. На леглото — куфара му и по средата на стаята една дървена колона.

Мира. „Освободения човек“?!...

Лилия. Да „Освободения човек“...

Мира. Свършено е... Сега пак ще тръгне по света и в очите на всеки утруден ще търси вярата, ще пробужда светлия поглед на „Освободения човек“.

Лилия. Ще пробужда, а своя живот ще погуби.

Мира. Ще го раздаде на всички. Ще го разпръсне по четирите посоки, за да го намери един ден — нов, кипящ, разцъфнал живот.

Лилия (*отива към десния прозорец*). Не мога вече, не мога да издържам. Души ме... Защо се бавят? Какво прави Андрей?... Толкова ли е необходимо?... Може ли да върне един умрял?

Мира. Мъртвият не може да върне и сигурно не за него се бори в съда Андрей, а за живите. Да, за живите. За онези, които умират в нищета. За децата, чиито бащи са убити от машините, от мизерията, от безсърдечието...

Лилия. Мразя ги аз, страшно ги мразя тия железни чудовища, тези машини, които ядат хората. Лакоми... Ууу, каква хищност! Кръц — схрускат човека като орех. Не е ли ужасно?

Мира. А знаеш ли, той казва, че машините трябва да бъдат другари на хората.

Лилия. Да бъдат другари?

Мира. Така казва.

Лилия. Колко много убити хора... Другари?! Какви другари са те? А къде е предишната романтика? Кой ще ни върне предишната романтика? Къде изчезна тя? В техните търбуси.

Чува се шум на спирац автомобил, който после отново отминава.

Идат!... Ах, идат!...

Мира. Не бой се, Лилия. Всичко е преминало вече.

Лилия. Сега?... Какво ще говорим сега? Какво ще говорим, погледите ни какви ще бъдат?...

Мира. Късно е вече.

Лилия. Защо гласа ти трепери, Мира?

Мира. Трепери ли? Навярно... малко ми е хладно. Ще затворя вратата на верандата. *(Отива и я затваря.)*

Лилия. А мене ме души. Не е ли от страх, Мира?

Мира. От страх? За това, че всичко е свършено ли? Тогава каква полза да се страхуваме?

Лилия. От страх, че изгубваме нещо, което много обичаме и което вече никога няма да се завърне.

Мира. За него боли... Но то е нищо пред радостта, че имам вяра, онази вяра, която ми донесе той.

Влизат Елена и Жорж.

Лилия. Ти ли си, майко?

Елена. Защо не запалиш лампата?

Лилия. Така е по-добре.

Елена. Човек може главата да си счупи. *(Запалва я.)*

Жорж. Ааа, госпожице, и вие ли сте тука?

Мира. За малко. Лилия беше сама и ние приказвахме.

Лилия. Къде са другите, майко?

Елена. Сега ще дойдат.

Лилия. Ти защо си дойде преди тях?

Елена. Нима намираш това за неестествено? *(Раздразнено.)* Нямам ли право?

Лилия. Защо се сърдиш? Не исках това да кажа.

Елена. Защо си дойдох ли? Защото нервите ми се скъсаха. Не можах повече да изтрая. Чаках заседанието да свърши и веднага избягах. Бих избягала и през самото заседание, но не исках да правя впечатление на обществото. Ах, боже мой, няма ли тука кой да ми даде чаша вода?

Лилия. Какво ти е, майко?

Елена. Какво ми е?! Питаш още! Мене ми идва да избягам оттука... Това не е дом, а лудница!

Жорж. Майка ти е много развълнувана, Лили, дай к чаша вода.

Лилия. Сега, сега. Не се тревожи, майко. *(Излиза.)*

Жорж. Вярно, госпожо, защо се безпокоите, защо се тревожите? Каква полза? Нищо не може вече да се поправи.

Елена. Ах, Жорж, защо ме успокояваш? Разбира се, че нищо не може да се поправи. И ето кое е най-лошото. Нищо не може да се поправи... Хубав дебют! Действително хубав дебют на нашия инженер!

Жорж. Лошото е, че той убива така своето бъдеще, своята кариера, нали?

Елена. Той убива не само своята кариера, той убива нашето име, той убива нашата репутация пред обществото, той убива... *(Избухва.)* Ах, каква дързост!

Лилия *(влиза)*. Ето, майко.

Елена *(взима чашата и пие)*. А, добър син, добър син, няма какво да се каже...

Лилия. Защо се тревожиш, майко? Може би Андрей...

Елена *(прекъсва я)*. Андрей?... Може би Андрей има право?... Това ли искаш да кажеш?... Стига, стига толкова! Аз съм майка, но в този момент съжалявам, че се завърна... А ти мечтаеше, вярваше, че той ще ти донесе някакво слънце. Хубаво слънце ти донесе!

Жорж. И после езика му! Какъв език! И да поддържа такова обвинение!

Елена. Да обвинява инженер Романов — този, който му даде своята длъжност. Нечувана неблагодарност!

Жорж. Той няколко пъти набляга, че в строгия смисъл на думата във фабриката се вършат предумишлени убийства.

Елена. Като че ли не знае кой е директор на фабриката. Той иска да оплюе собствения си баща. Моля ви се, чули ли сте нещо подобно в приказките?! Син, син е това!

Лилия. Майко, не го хули. Нали ти казваше, че майчиното сърце прощава всичко. Ако пред нас Андрей е сгрешил, ти трябва да му простиш, защото и за него не е било леко да се реши на това. Той си отива, майко. Всичко е прибрано в стаята му. Нима последната му нощ в тази къща ще бъде нощ у врагове?

Елена. По-добре от тебе зная, че майката трябва да прощава. Но всичко има граници. Андрей греша не за пръв път. Нима забравяш, че

Андрей греши не за пръв път? Забравяш ли скандала преди осем години. Забравяш ли, че ние му простихме?

Лилия. М майчината ли любов има граници? Ти знаеш ли подбудите, които са го накарали да се опълчи срещу нас и да пренебрегне своите интереси? Не разбираш ли, че за него има сигурно нещо по-важно?

Елена. Да разкъсаш нервите ми ли искаш? Това ли искаш? Добре — ти ще успееш. И без тебе той достатъчно се погрижи да ги разкъса. Ние сме лоши, той е добрия... Добри щяхме да бъдем, ако ви оставехме да играете по улиците, да тичате боси из калта, да станете уличници. Нали тогава щяхме да бъдем добри?

Жорж. Лили, моля те, бъди разумна. Не виждаш ли, че майка ти има право. Отдалече всичко изглежда красиво. Отдалече той изглежда герой. Но защо не бе там да чуеш какъв език държа в качеството на „вещо лице“! Татко е страшно огорчен.

Елена. Разбира се, повери му цяла фабрика и той се отплати... Това е моя син, моя син!...

Жорж. Татко мисли, че вече няма да може по-нататък да заема тази длъжност Андрей.

Лилия. Жорж, ти какво мислиш? Мислиш ли, че Андрей ще се съгласи? Дори баща ти да иска, той ще откаже. Сигурна съм, че ще откаже.

Мира (*мълчи досега*). Ех, та що за Вавилония! Толкова ли е мъчно да се разбере?! Ако той искаше длъжности, сигурно не би постъпил така.

Елена (*меда я с ненавист*). Вие знаете ли точно какво той иска, ако, разбира се, изключим най-лошата възможност, че е платен отнякъде?

Лилия. Майко!

Елена. Да, така казват всички съвестни хора. Това се говори вече с положителност в обществото. И ако да не бях майка...

Лилия (*прекъсва я*). Не, ти не си майка! Щом говориш гака, ти не си майка! Поне на Андрей не си...

Мира. Може би вие казахте тези думи, защото Андрей днес руши вашето благополучие; защото не можете да се откъснете от средата си; защото той носи нещо ново, което за едни е слънце, а за вас

— черен призрак. Но това не е вярно, не е вярно, разбирате ли? И много лошо е. Ако някога...

Елена (*прекъсва я*). Вие забравяте, че сте учителка по лиано, а не по морал...

Мира (*спокойно*). Бих си отишла, но искам да го видя. Искам да му стисна ръката, да му благодаря.

Жорж. Да му благодарите? За какво?

Мира. За вярата, която ми донесе.

Лилия. Убедена съм, че нито една майка в света не е направила синът си мошеник Колко случаи, когато майчината любов възражда душите на хората!... Възражда дори когато са паднали низко, много низко... Майко, Андрей си отива. Ние сме едни, той е друг. Нека си отиде неопетнен от нас. Поне образът му да запазим чист. И болката, майко, и болката, че не можем да бъдем заедно. А не можем... Ние сме сраснали с фотьойлите, с мебелите и мислим, че ни са по-необходими от него. Така и ще си остане. Илюзиите, че той ще вае, удобно настанен при нас, умряха. Нека си отиде неопетнен.

Мира. И нека вярваме, че той вае заедно с милиони една статуя, която е жива... Той е прав!

Елена. Той е прав? (*Съвсем нервно.*) Той е праз, когато ни плюва, а ние не бива да си повдигнем ръката, за да запазим лицето си.

Лилия. Но ти не пазиш лицето си, а плюваш Андрей. И то съвсем лошо. Какво всъщност е направил той? Само защото не е съгласен с нас, с нашия егоизъм, от който не можем да се откъснем, трябва ли да му отвъръщаме така?

Елена. Нашия егоизъм?... Хъмммм...

Лилия. Егоизъм. Защото ние защитаваме себе си, а той — семейството на един убит работник.

Елена. Друго няма с какво да се занимаваш, ами приказваш празни приказки!

Мира. Според вас празни приказки ли са семейството на един убит работник? Да се защити живота на работниците празна приказка ли е?

Жорж. Нима госпожата не показва с този великолепен бал, че достатъчно състрадава?

Мира. Да, да... виждате ли... само че Андрей едва ли мисли така.

Елена. По всичко личи, защото днес в съда жената на пострадалия ни върна цялата сума.

Мира. Върна?

Елена. И само с какво презрение ми подхвърли парите!... Като че ли аз съм просякиня. Простачката, не иска и да знае колко нерви съм изгубила за нейно добро... И това е работничка на Андрей.

Чува се шум на спиращ автомобил.

Жорж. Това са те. Познавам шума на колата.

Елена. Аз просто се срамувам да гледам в очите инженер Романов. Бедният, той пак няма да може да лекува своите бъбреци.

Жорж. Това е цяла трагедия, нали?

Елена. Андрей не се вълнува, неговият алтруизъм тука мълчи.
(Отива към вратата.) Мария, Мария!

Лилия. Искам да избягам... Да се махна.

Мира. Чакай, заради мене постой, нека дойде Андрей и тогава...

Елена. Мария!

Чува се гласът на Слугинята — „Ида, госпожо.“

Лилия. Струва ми се, като че ли от всеки ъгъл някого да убият...

Елена. Глупости!

Влиза Слугинята.

Слугинята. Заповядайте, госпожо.

Елена. Вземи мантото ми и го занеси в гардероба. Ще вечеряме сигурно по-късно.

Слугинята (взима мантото). Добре, госпожо. (Излиза)

*Чува се гласът на Романов, който постепенно се засилва. „За да настъпи затишие между работниците, друг изход няма. Единственият изход е този.“ Гласът на Попов: „Не разчитай, много съмнително ми се вижда.“ Гласът на Романов: „Добре, тогава кажи ти. Но според мене единственият начин е този. И на мястото на Боев трябва да търсим друг човек.“ Влизат **Председателят, инженер Романов и Попов.***

Елена. Заповядайте, господа, седнете. Аз съм съкрушена. Цяла съм разнебитена.

Романов (*с ирония*). Много ни е топло, госпожо.

Председателят. Представете си, и децата започнаха да ни разиграват.

Елена (*към Председателя*). Вие плашите ли се? Никога не съм вярвала, че вие можете да се изплашите.

Председателят. Да се плаша? Не. Но неприятно е. Разбирате ли, в края на краищата той няма да постигне нищо, но все пак това е една неприятна история. Спъва се, знаете, нормалния ход на фабриката.

Попов. Неприятна история.

Романов. Най-важното — влияе зле върху работниците.

Попов. Застрашени са поръчките.

Елена. Аз, господин Романов, ви съчувствувам. Вие пак няма да можете да лекувате, както изглежда, вашите бъбреци.

Романов. Хъм — даа... моите нещастни бъбреци... Вижда се, че ще трябва да почакаат още малко. Впрочем аз съм оптимист.

Попов. Съмнявам се, драги Ромаиов. Този път оптимизмът ти, изглежда, е празен.

Романов. Празен? Ще видим! Имам основание да вярвам, че той ще се съгласи. Това са чисто и просто екзалтации.

Председателят. Ако знаех, че е екзалтация, лесно. Мене ми мирише на нещо друго и не ми се правят такива рисковани опити. Не можем ли да найдем най-после друг човек? Защо непременно трябва да бъде той?

Романов. Защото той е добър инженер — едно — н, второ — че ако остане, трябва да отстъпи крачка назад. Тази крачка за мене е най-важна.

Попов. Не вярвам той да отстъпи.

Романов. Трябва да отстъпи на всяка цена. Ние ще направим всичко възможно да отстъпи.

Председателят. Защо сте толкова упорит? Какво преследвате с неговото оставане?

Романов. Реабилитация.

Попов. Реабилитация? На какво?

Романов. Реабилитация на фабриката, реабилитация на дружеството, на мене, на тебе и на вас, драги Председателю.

Попов. Казвам ти, че нищо няма да постигнеш, Романов.

Романов. Ще се опитам.

Председателят. Оставете сега настрана тези игри. Не е нужна тази маневра.

Попов. Искате Андрей да се откаже от показанията си? Нали това значи вашия израз „да отстъпи крачка назад“?

Романов. Да.

Попов. Как мислиш да стане тази работа?

Романов. Ей тъй — чрез пресата.

Попов. Сега вече си прекален оптимист. Андрей по-ско-ро ще умре, нежели да се откаже от своите показания.

Романов. Ако ние залъжем неговия идеализъм с някои обещания за подобрене положението на работниците, за известни технически реформи, мислите ли, че няма да се съгласи?

Председателят. Вие не разбрахте ли от всичко, което чухте в съда, че той е малко по-практичен, отколкото ви се струва? Не мислите ли, че той познава доста неща зад кулисите?

Романов. Разбирам. Само че аз се надявам на неговия идеализъм. Ясно е, че той иска да направи нещо за работниците. Тази страна ние прекрасно можем да използваме.

Лилия. Вие, господин Романов, искате Андрей да остане и за в бъдеще във фабриката?

Романов. Да, Лилия, и ти ще се радваш, нали?

Лилия. Аз... не зная...

Елена. Пак ли започваш?

Мира. Той няма да остане! Разбирате ли, няма да остане. Искате да го излъжете? Него ли? О-ооо!

Жорж. Госпожицата е влюбена в Андрей.

Мира. Аз ви моля да не отговаряте за мене!

Председателят. Жорж, бъди учтив. Внимавай, не се дръж като дете. *(Към Мира.)* Вие не се сърдете за това. *(Към Романов.)* Всички приказки според мене са излишни. Аз избързах, че се съгласих с неговото назначение. Виновни сте и вие, Романов, за тази глупава история с шмиргелите. Но най-голяма вина, директоре, имате вие, защото е ваш син.

Попов. Но какво съм виновен аз за това?

Лилия. Татко!

Попов. Искам да кажа, какво съм виновен аз, господин Председателю, че Андрей постъпи така?

Председателят. До разглеждане на делото имаше достатъчно време и вие трябваше да го разубедите.

Попов. Той никому нищо не е казал.

Председателят. А обвинителния акт?

Попов. Все едно, тогава беше късно. И кой би могъл да го разубеждава него. После... струва ми се, че ако ние изоставехме онзи кръчмар, ако не си послужихме с него, той нямаше да лудува толкова.

Романов. А какво искаш ти? Чисто и просто да кажем — ето, виновни сме, господа, съдете ни. Това ли?

Попов. Ако шмиргелите... (*раздразнен*) шмиргелите ако не бяха... Ех, нима не разбирате!...

Председателят. И тази хубава! Нима пред хората? Владейте се малко.

Попов. Да, тези шмиргели!... При всяка дума той хвърляше по главите ни от тези шупливи парчета. Да, инженер Романов...

Председателят. Директоре, ако вие продължавате, ще си отида веднага и никога няма да стъпя във вашата къща. Аз бях там и слушах. Зная какво той говори. Нашата вина е ясна. Сега е въпросът как да се отървем от това положение, как да респектираме работниците, а не да хленчим.

Романов. Казах ви, нека остане, нека спечелим време. Ще му дадем обещания и докато ги изпълним, раната ще бъде излекувана. Не разбирате ли, че ние трябва да протакаме. Ще ми кажете — полиция. Не, най-сигурно средство е времето. Иначе още повече ще ги озлобим.

Елена. Аз съм извън себе си. Ах, какъв език, какъв език! Знаете ли, донякъде считам себе си отговорна. Помните, нали, колко настойчиво молах да бъде назначен. Но кой е предполагал, че така ще стане?

Попов. Да, да... Кой е предполагал?...

Елена. Ние всички мислехме, че той ще остане тука, ще работи и през свободното време ще вае. И как се радвахме!...

Попов. И всичко пропадна...

Романов. Чакайте, все някак ще го усмирим. Нека той само отстъпи.

Председателят. Ако сега не бе сезона на производството, много лесно би се наредило всичко. А нам сега ни трябват хора.

Романов. Да направим в този момент пречистване е невъзможно. То значи да си отидат специалистите най-напред, не се знае за много други. Тогава какво ще правим с поръчките? Нека опитаме това, което казвам, дявол да го вземе, какво ни коства?

Попов. Нищо не ни коства, но се боя, че всичко ще бъде напразно.

Председателят. Ако няма друг изход, нека опитаме да запазим спокойни духовете на работниците, докато изпълним поръчките. После аз зная какво ще правя.

Влиза Слугинята.

Слугинята (към *Лилия*). Госпожице, господин Андрей ви вика.

Лилия. Той тука ли е?

Попов. Завърна ли се?

Слугинята. Ей сега се завърна.

Лилия. Къде е той?... Чака ли ме?... Сега... сега ще дойда.

Слугинята. Отиде в стаята си.

Мира. Лилия, искам и аз да дойда с тебе. Може, нали?... Нали може, Лилия?...

Тръгват Слугинята, Мира и Лилия.

Романов. Ако мислим да предприемаме нещо, трябва да говорим веднага с него.

Председателят. Веднага. Госпожиците нека почакаат.

Елена. Лили, вие идете в твоята стая. Занимавайте се там.

Лилия. Какво да правим там, майко?

Елена. Все едно — каквото искате. Занимавайте се с музика, с каквото намерите за добре.

Лилия. Но аз искам да го видя, майко.

Елена. Зная. Казах ти вече. Ще го видиш после. Сега той има работа.

Лилия. Нали няма да му се карате? Романов. О, бъди спокойна, Лилия.

Елена (към Романов). Да го извикаме ли още сега? Романов. Най-добре би било.

Елена (към Слугинята). Кажи на Андрей, че го викаме да дойде при нас.

Слугинята. Добре, госпожо. (Излиза.)

Лилия. А ние да останем ли тука?

Елена. Господата имат работа с Андрей и мисля, че сама трябва да се досетиш.

Бавно и неохотно излизат Лилия и Мира.

Председателят. При тази нажежена атмосфера как мислите да започнете?

Романов. Ние трябва да бъдем артисти, господин Председателю, и сами да си създаваме атмосфера.

Попов. Не отговарям за резултата.

Романов. Ти най-много трябва да помогнеш сега. Ти си баща и все имаш над него влияние.

Попов. Казах ви, именно защото съм баща и вече познавам Андрей, че нищо няма да постигнем.

Председателят. Доколкото можете, най-после — наложете и вие вашия бащински авторитет.

Влиза Андрей.

Андрей. Викали сте ме. Не бих дошел, но помислих, че ще си въобразите, какво аз се страхувам. Ако има нещо да кажете, побързайте, защото бързам.

Попов. Защо бързаш, Андрей!

Андрей. Отивам си. В стаята е опакована моята статуя, ако може, нека остане там, докато имам възможност да я взема.

Романов. Защо бързате, нима някой ви гони?

Андрей. Не разбирате ли защо бързам?

Романов. Да, да, разбирам... само че аз не гледам толкова трагично на събитията. Мисля, че някак все може да се поправи...

Андрей. Да се поправи? Какво да се поправи?

Романов. Инцидента.

Андрей. И таз хубава! Вие наричате това инцидент?

Романов. Както и да е, не е важно, важното е, че аз мисля нещо да се поправи.

Андрей. Навярно това „нещо“ съм аз?

Романов. Как да кажа, отчасти вие, отчасти и ние. Тука въпроса се свежда до един съзнателен компромис...

Попов (*прекъсва го*). Не, не компромис!...

Романов. Който ще има двустранна полза.

Елена. Най-вече ти ще имаш полза, Андрей.

Андрей. Какво точно искате?

Романов. Ние съзнахме, разбираме, че вината не е само ваша. От нея по-голям дял имаме ние. Във фабриката действително има редица несъобразности, по една или друга причина съществуващи досега.

Андрей. И вие го знаехте това от по-рано, нали?

Романов. Да, знаех. Сега да оставим миналото настрана. Вярно е, че има несправедливости по отношение на работниците.

Попов. Ние не можем да бъдем безгрешни, Андрей.

Елена. Тъй както не си безгрешен и ти.

Андрей. Е-е, по-нататък?

Романов. Ние ви обещаваме да подобрим в техническо отношение фабриката, а също и материално да осигурим всеки работник, само че при известни условия.

Андрей. Именно?

Романов. Първо — вие да останете като мой заместник, и, второ, най-важното — да смекчите днешния инцидент.

Андрей. Ако въпроса се свеждаше до инцидент, лесно. Ако всичко беше една случайност, все нещо би могло да се нареди. Но работата е там, инженер Романов, че между нас има голямо пространство.

Председателят. Но вие все за думите се хващате. Добре, нека махнем думата „инцидент“, която, изглежда, ин-как не ви се харесва.

Елена. Думите сами по себе си не правят нищо.

Жорж. Ако мене ограждаха с толкова голямо внимание, аз бих се радвал много.

Андрей (към Жорж). Защото искат да ме полюлеят в люлчица ли? (Към Романов.) Значи, вие искате да направите-известни справедливи реформи?

Романов. Да, точно така е. Андрей. И аз с какво трябва да заплатя за тях? **Председателят.** Да заплатите от вас не се иска. Романов. Нека направим една уговорка. Искам да останете тука за това, защото сте способен, а ние вече сме „бракувани кораби“ или на път за бракуване, както се изразява баща ви. Второ — вие се ползвате, с право, разбира се, с известни симпатии от страна на работниците и вашето оставане ще бъде една гаранция пред тях, че действително ще направим подобрене.

Андрей. Да, да... Започвам да разбирам. После?

Романов. От ваша страна ние също ще искаме да направите подобрения.

Андрей. Какви?

Романов. Да подобрите настроението на работниците.

Председателят. Нам е известно, че във фабриката работниците не са съвсем спокойни. Знаем откъде изхождат тези подстрекателства, но искаме да мине всичко без сътресения.

Андрей. Тази хуманност е повече заради поръчките, нали?

Романов. Ех, все се закачате. Нека да продължим нататък. На днешното дело бяха като свидетели много работници и това усложни още повече положението.

Елена. Господата казват, Андрей, че ако ти искаш, би могло всичко да се поправи.

Председателят. Да, би могло.

Романов. И то лесно.

Андрей. Лесно?

Романов. Съвсем лесно. Представете си, драги колега, една съвсем дребна работа: малка записчица и в нея най-много десет думи.

Андрей. Само това?

Романов. Дори ако вие не сте разположен, можем ние да я издраскаме и само вашия подпис...

Андрей (с ирония). Колко сте добри! За къде ще бъде предназначена тази „записчица“?

Романов. За... „Наша дума“.

Андрей. О, за местния вестник!

Романов. Точно така.

Андрей. А съдържанието?

Романов. Вижте какво...

Елена. Заради твоите родители няма да откажеш, пали, Андрей?

Попов. Ех, какво общо имат тука родителите?

Председателят. Разбира се, че за родителите си той трябва да направи малка жертва.

Романов. Няма никаква жертва.

Андрей. Така, така... В какво се състои работата?

Романов. В „Наша дума“ вие ще смекчите онова, което се случи днес.

Председателят. Само с няколко думи.

Андрей (*явно си играе с положението*). Какви?

Романов. Ще обясним там... или по-право вие ще обясните цялата работа, както ви е удобно... С идеализъм, с нерви, с каквото обичате. Ще кажете, че всъщност практически работата стои по-иначе.

Андрей. Тъй ли?

Елена. Не забравяй, че правиш добро на работниците.

Жорж. Ако надвиете себе си, ще бъдете техен спасител.

Председателят. Не забравяйте, че съществува и една мълва, която съвсем ще ви обезобрази, ако ѝ се даде по-широка гласност.

Андрей (*учудено*). Мълва?! Каква мълва?

Председателят. Че на вас плащат с чужди пари за днешното поведение.

Андрей. Ааа, така ли?

Председателят. Затова избирайте!

Попов. Не е вярно! Андрей, нали не е вярно?

Андрей. Трябваше да се предвиди и този ход. Трябваше да се предположи... Дотам ли стигнахте?... Но... Отделих много време за шеги.

Романов. Какви шеги, колега, говорим ви съвсем сериозно.

Елена. Андрей, защо не искаш да разбереш? Защо си толкова вироглав?

Андрей. И ти, майко, мислиш, че мога да извърша тая мерзост?!

Елена. Мерзост?

Андрей. Разбираш ли какво искат от мене? Разбираш ли за какво ще им послужа? Да направят кротки своите роби. Те искат да късат спокойно месата ям. Да гледат със стръвни очи как тече кръв... да се опиват от звъна на парите... Няма да сполучите... няма да сполучите, вълци?...

Председателят. Ах, вълци!

Романов. Но нали ви обещаваме...

Председателят. Оставете, Романов, излишно е... Напразно отиде честта, която му направихме.

Андрей. Чест... Чест на убийци!

Жорж. Той е болен!

Андрей. Тука всички сте болни. Болни в съвестта. Има една язва в парния котел и ако не намалите атмосферите, ще стане нещо страшно. Един нечуван гръм ще избухне и може би той ще повлече друг, по-страшен след себе си. Вие обричате на риск стотици работници, за да имате производство. А язвата там разяжда и атмосферите напират на всяка шупла всяка секунда. Тази язва е и във вашата съвест...

Попов (*пресича го*). Андрей, Андрей!

Председателят. Никой до днес не ми е казал такива думи. Язва в моята съвест?... В моята съвест язва?... Не, във вашата съвест има язва... Неблагодарник, аз издигнах семейството ви...

Елена (*прекъсва го*). Не го слушайте... Той е полудял! Ах, каква неблагодарност!...

Андрей (*с болка*). Вярно ли, че той ни издигна, татко?... Издигна ли ни той... Нищо ли не му заплатихте вие?... Не мога, не мога да говоря за това...

Елена. Стига, Андрей!... Ах, уби ме ти, уби ме!...

Попов. Какво става тука?...

Председателят. Както става ли? Не знаете ли какво става. Вие допускате в къщата си да бъдем поругани. Ако не се откажеш от този непрокопан син... Ако не се откажеш, *ще* трябва да сложа край на досегашната фаворизация.

Попов. Да се откажа от Андрей?

Елена. Разбира се, че ще се откажеш!...

Председателят. Какъв ще бъде авторитета Ви пред работниците? Може би ще Ви се иска да Ви говорят на „ти“ и да си

човъркат носа пред Вас.

Андрей. Защо говорите глупости? Кому съм нужен аз тука? Излишни са формалностите — и без това си отивам.

Председателят. Глупости?... Аз... глупости!... Чувате ли?... Чувате ли?... Аз... глупости!

Жорж. Обида на цялото ни семейство, нали, татко?

Председателят. Мълчи, Жорж, не ме ядосвай повече!

На вратата се показват Мира и Лилия.

Казах вече какво искам. Иначе... годежа на Лилия става проблематичен!

Попов. Разбирам ви... разбирам ви... ясно ми е...

Елена. Не, дотам няма да достигнем!

Председателят. Романов, на мнение съм да си отидем. Хайде, Жорж, повече работа нямаме тука. *(Тръгват)*.

Андрей. Намалете налягането, инженер Романов, защото...

Романов *(прекъсва го)*. Вие си свършихте мисията, оста-лото е наша работа...

Лилия *(влиза заедно с Мара)*. Жорж, остани, остани, Жорж! Само за малко...

Председателят. Жорж, бързо с мен!

Излизат Председателят, инженер Романов и Жорж. Лилия отива към вратата и вика след тях.

Лилия. Жорж, Жорж... *(Плаче.)*

Мира. Защо плачеш? Заслужава ли той да плачеш за него? Ако те обичаше, трябваше да остане.

Лилия. Наистина ли той вече няма да дойде тука?

Елена. Благодарни на брат си за слънцето, което ти донесе.

Андрей. Не се страхувай, Лили, условието на баща му не е тежко. Той пак ще се завърне.

Лилия. А ти, Андрей?... Никога ли ти няма да се завърнеш?

Андрей. Ще се завърна пак.

Мира. Ще дойдеш ли?... Наистина ли ще се завърнеш?

Андрей. Ще се завърна. Може би не самия аз, но все пак ще дойда.

Мира. Да, ще дойдеш... Ще бъдеш в бодрия глас на тълпите, пияни от слънцето, което наистина ще свети... *(Унесена.)* В гръмотевичния звън на ръждясалата верига, която ще се скъса... И аз ще те позная тогава, Андрей!... Ще те видя в радостния поглед на онези, от които ти взе искрящите очи на „Освободения човек“!

Слугинята *(влиза)*. Господарю, господин Сираков иска да говори с вас.

Попов. Да говори? Толкова късно?

Слугинята. Не зная, казва, работата била важна.

Попов. Да почака малко, сега не ми е до работата.

Слугинята. Казва, важно било.

Попов. А аз ти казвам, да почака.

Слугинята излиза.

Елена. Защо не го прие, може би е нещо важно?

Попов *(раздразнено)*. Важно... работа... защо? За какво?... И все пак, не може! Не може!... Така е тръгнало... *(Вика.)* Не може!... Посоката на инерцията е такава. *(Пауза. Потъва в мисли и после внезапно се опомва. Към Андрей.)* Е, сега?

Андрей. За себе си съм решил.

Попов. Накъде?

Андрей. По света.

Попов. Защо трябваше да хвърляш втора бомба, Андрей?

Елена *(веднага след Попов)*. Неблагодарен син си ти. Отначало ми се стопли сърцето. Мислех си, че ще тръгне някак и всичко ще забравим. Можех да се гордея в обществото, че имам син инженер. А сега?... Какво стори? Опетни името ни, сестра си нещастна направи.

Лилия. Майко, остави... и без това не мога да дишам от мъка. Мъчно ми е, Андрей, че не можахме да скитаме по полето, да слушаме птиците, да събираш силата на свежото поле и после да ваеш...

Андрей *(отива при нея и я прегръща)*. Ах, ако можех така да вая, Лилия!...

Попов. Не трябваше въобще да почваш работа. Може би тогава нищо няма да се случи.

Андрей. Сигурно същото би станало.

Попов. Ако да можеш някак тъй... да останеш, тогава...

Елена. Тогава?... А, Лили?... А ние?

Андрей. Не, не, помислете само, можете ли вие да издържите това положение? Свикнали сте да живеете така. Аз съм ваш син, но ние сме врагове. В този дом на никого не съм нужен. Вие сигурно, преди да се завърна, живеехте съвсем без тревоги. А сега?

Елена. Ти си виновен. Ти сигурно искаше хората да не гледат като прокажени. Сигурно искате отново да се сгромолясаме...

Попов. Не това искаше, нали, Андрей?

Елена. И ти го защитавааш? Побъркахме се всички в тази къща. *(Към Андрей.)* Ти ни побърка.

Попов *(умислен)*. Как се промени всичко тук... Ти дойде... раздруса... и си отиваш. Кой има право?... Ние или ти?... Да останеш ли?... Тогава — трета, четвърта, пета бомба... Защо ни постави на такова изпитание? Ние сме пак, както някога в морето... *(Повишава постепенно гласа си и в края се забравя.)* Спокойно... гладко... Слънцето пече и на душата е леко... И изведнъж, съвсем изведнъж, там... на хоризонта се изправя черна стена... стъмва се... и иде... иде по-бързо от страхът дори... иде като тебе... Гони... Бучи... *(Силно и с ужас.)* Девятый вал, девятый вал!...

Лилия. Татко! Татко!

Андрей. Девятый вал?... Деветата вълна?... Иде като мене?... Не, аз не съм деветата вълна. Аз съм само един предвестник — талаз, една малка вълна, която иде преди нея. Но чува се някъде нейния шум. Шума на вълната, която бучи... На вълната, която иде!... Девятый вал!... И тогава, татко, „гнилия кораб“, „кораб с плъховете“, няма да удържи нейния удар. Компоромиса сам по себе си ще стане излишен... Сега довиждане! *(Тръгва.)*

Попов *(с болка)*. Андрей, Андрей...

Лилия. Андрей!... Братко!... *(Плаче.)* Мира. Довиждане, Андрей, до деветата вълна.

Андрей *(обръща се за последен път)*. До деветата вълна! *(Излиза.)*

Лилия тихо риде. Мира отива до прозореца вляво. Попов е навел глава. Майката Елена нервничи. Пауза.

Елена. Защо умишлено продължавате това състояние?

Попов. Какво каза?

Елена. Той каза, че сме врагове. Защо са тези сцени? Няма ли да проникне в обществото нашето поведение?

Попов. Ех, стига и ти с твоето общество!

Мира. Виждам го. *(Поривисто.)* Виждам го още!... *(Отпаднала.)* Закри се зад едно дърво... Отиде си... Донесе една огромна вяра и си отиде...

Попов *(като на себе си).* Да... отиде си...

Пауза. Чува се продължителен вой на фабричната свирка. За момент погледите на всички тревожно и въпросително се кръстосват.

Елена. Какво е това?

Лилия. Защо свирят, татко?

Попов. Кажи ми ти защо свирят.

На сцената бързо излиза Сираков, разперил високо ръка.

Сираков. Стачка!

Завеса

Издание: Никола Вапцаров, Съчинения, Български писател, С.
1979.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.